

Foto Ivar Pa

No 19
1 9 3 2
30 senti

Latise Kodu

Kodanikud!

Kui tahate, et meie kodumaa tööstus edukalt areneks ning kõikidele tööõd ja leiba jatkuks, siis tarvitage ainult

KODUMAAL VALMISTATUD RIIDEKAUPA

Kõige soodsamaks ostukohaks on ja jääb

KODUMAA VABRIKUTE RIIDEKAUPLUS

HERMAN RÕIVAS

Tallinnas Estonia puistee 11 Tallinnas
Telefon 304-80

Müük suurel ja väikesel arvul

TALLINNA

V I I L I

VABRIK OÜ.

Täielisim

Rootsi terastööriistade l a d u.

Smürgelkäiad, saed, mōõduriistad.

Ehitustarbed, tihendused, masinarihmad jne.

Kulunud viilide ja rasplite ülesraiumine.

A. S C H E E R

PAELA- & POSAMENDITÖÖSTUS

ASUT. 1892.

Valmistab sõjaväe tressi ja paelu narmast, kõiksugu nõõre siidist ja puuvillast, kumme, õõpesunõõpe ja topse, pidžama-garnituure ja igasugu muid paela- ja posamenditööstuse artikleid —
:-: ka tellimiste peale. :-:

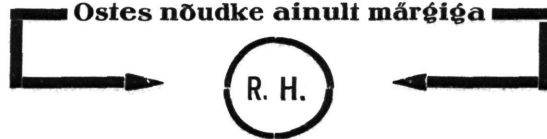
Tellimiste täitmine kiire ja korralik, mōõdukate hindadega. :-:

Tallinn, Viru tänav 4,
kino „Rekordi“ peal III korral.

Kirjaümbrikke, post-paberit, kirjablokke,

igasuõõuseid, krepp-paberit 40 värvis j. n. e.

Ostes nõõudke ainult mārõõiga

tuntud headuses paberikaupu.

O.Ü.

RAF. HAARLA

kirjaümbriku- ja paberit ümbertöötamise tehas.

Tallinnas, Tina 9. Tel. 302-56.

Julius Rosing

Riidekauplus

S. Karja tän. 9, tel. 445-84.

*Soovitab oma rikkalikust
laost:*

Villaseid ja siidkleidiriideid

Mantliriideid

Ülikonna- ja palituriideid

Plüüse

Villaseid vaipu

Vateeritud vaipu

Velveteid

Milaneesi

Flamingot

Tüllkardinaid

Pikeetekke

Laudlinariideid

Käterätikuriideid

Taskurätikuid

Kõiksugu pesuriideid

Madratsiriideid

*Iga seltsi puuvillaseid riideid
kodu- ja välismaa vabrikust.*

Hinnad võistlemata odavad.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitselidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltn. J. Maide,
telefon 451-94.

Tegev toimetaja leitn. A. Treufeldt,
telef. 451-89.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele
tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaamiseks markimata
käsikirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.
Tel. 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad ä üks lehekülj:
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

Nr. 19

1932

SISUKORD:

Toimetus: Aastapäevaks.
A. Treufeldt: Üles, soome-ugrilased.
A. B.: Abja-Halliste sõda.
M. Rimmelgas: Sookolid.
H. Haljaspõld: Unus Belgia.
R. Mähar: Matk Põhjalasse.
E. Laaman: Enamlaste oktoobripööre
Petrogradis ja Eestis.
H. Tombach: Purilend.

KAUBAMAJA

FR. VAHTMEISTER

TALLINNAS, S. TARTU

MNT. NR. 1.

KÖNETR. 309-50 JA 20-870.

—
**SOOVITAB OMA SUUREST
LAOST:**

Ehitusmaterjaali, nagu

lukud,

hinged,

naelad j. n. e.

Põllutöö- ja käsitööriistu

ja -masinaid.

Kõiksugu majapidamise
tarbeasju.

Kaupmeestele ja ühinguile

kõige soodsam

sisseostukont.

Hinnad võistluseta.

MÜÜK suurel ja väikesel
arvul.

AKTSIASELTS

O. KILGAS

VALMISTAME MOODSAID:

KLEIDI-, MANTLI-, VOOD-
RI- JA PESURIIDEID,
SUKKI, SOKKE, PITSE,
PAELU, NÖÖRE, TRI-
KOOD, PESU JNE. JNE.

VABRIK:

TALLINN, VOLTA 3

STANDARD

bensiinid,

petrooleum, nafta, määrdeõlid,

Standard Motor Oil,

Flit, Nujol, Mistol.

A.-S. EESTI-PETROL

Tallinn, S. Karja 4, tel. 446-72.

NI VUNI
Kaibee

EESTI
AR RAHVUS-
RAAMATUKOGU

Laitse Lõõdu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 19

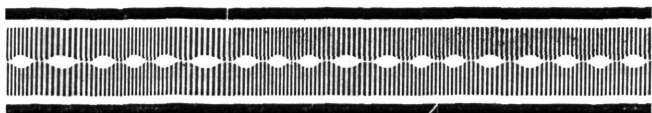
Tallinnas, laupäeval, 15. oktoobril 1932

VIII aastakäik

NÕÕ . . . , VAGU!

FOTO IVAR PAALMANN

7

„KAITSE KODU!“

Meie ajakirja seitsmendaks
aastapäevaks

Iga suurem organisatsioon vajab oma häälekandjat. Meie päevil ei ole mõeldav ühegi laiaulatuslikuma liikumise edu trükisõna abita, avaliku ühendusvahendita rahvakihtide keskel. Need eeltingimused ja vajadus rippumatult ja vabalt kanda avalikkuse ette oma mõtteid põhjustasid kaitseliidul ta esimese reorganiseerimise aasta lõpul kutsuda ellu oma häälekandja „Kaitse Kodu!“.

Täna möödub seitse aastat ajast, millal meie ajakirja esimene number astus lugejate ette. Selle aja jooksul on „Kaitse Kodu!“ ta suverään-organisatsiooni kõrgetest sihtidest ja kohusetundelistest püüetest tiivustatult väsimatult valgustanud kaitseliidu siseelu, ideid ja päevaküsimusi, kavakindlalt kandes kaitseliidu mõtteid kaitseliitlaste, naiskodukaitse liikmete ja meie noorte peresse kui ka laiematesse rahvahulkadesse.

Ühisel tahtmisel ja koostööl on „Kaitse Kodu!“ seni suutnud tema peale pandud ülesandeid täita ja olla alati oodatud külaliseks meie teadlike kodanike kodudes. Ta tahab – ja loodame, et ta tohib – seda olla tulevikuski!

Ajad muutuvad ja meie koos nendega. On vahetunud toimetuse koosseisud, muutunud ja täienenud lehe väline kuju ja sisu, üldise majandusliku surutise ajajärgul võib ajakiri ilmuda endise iga nädala asemel vaid kaks korda kuus – kuid vana põhialus ja eesmärk on endine – „Kaitse Kodu!“.

Toimetus loeb oma meeldivaks kohuseks siinkohal tänada kõiki endisi toimetuse liikmeid ja vanu ja uusi kaastöölisi sõbraliku koos- ja kaastöö eest. Tervitus lugejate perele! Jääme kokku tulevikuski! Tänu meie ajakirjandusele, kes on suuresti aidanud kaasa kaitseliidu päevasündmuste valgustamisele oma lehtede veergudel.

Tänu kaitseliidu juhtivaile orgaanidele, kõigile asutustele ja isikuile, kes meie ajakirja on subsideerinud ideeliselt või materjaalselt.

Kõikidele lakkamatut õnne isiklikes ettevõtteis ja püsivat edu meie ühistes püüetes kodu kaitse!

14. oktoobril 1932.

TOIMETUS.

ÜLES, SOOME=UGRILASED!

MÕTTEID 4. HÕIMUPÄEVADE PUHUL

Raske ja hädaohtlik on rahvastele majanduskriis. Veel hädaohtlikum on aga vaimne kriis.

Tänapäevale on iseloomustavad riikide ja rahvaste rabelused maailmasõjaga kokkuvarisenud majanduselu restaureerimiseks. Lugematud kongressid ja riigimeeste koosolekud otsivad väljapääsu kitsikuse ummikust ja hoides kütkeis sõjajumalat peavad võitlust kriisitondiga. See pealt näha rahulik võitlus tõstab üksikute rahvaste juures esile kaks tähtsat tegurit: üksiku rahvuse majanduspoliitilised ja kultuurpoliitilised püüded.

Kui meie neil päevil pühitseme hõimumaades hõimupäevi, lubatagu mul siinkohal hetkeks peatuda viimaste juures. Enne kui asuda küsimuse juure, milleks pühitseme hõimupäevi ja mispärast peame minema kaasa hõimuliikumise, heidame lühikese pilgu hõimuliikumise minevikku.

Soome-Ugri rahvaste (eestlased, soomlased, liivlased, vadjalased, karjalased, vepslased, tšeremissid, mordvalased, sõrjaanlased, votjakid, ungarlased, voguulid ja ostjakid) sugulusvahekordade rekonstrueerimisega on võrdlev keeleteadus tegelnud aastakümneid. Sealte peale on arenenud aastatuhandete keerdkäikudel laialipaisatud hõimlaste vastastikkuste sidemete ja sümpaatiade loomine. Peale puhtkeeleliste andmete kogusid keeleuurijad teateid ka üksikute hõimurahvaste etnograafilisest ja vaimsest olustikust. Kuna hõimurahvastest arenenuimad olid eestlased, soomlased ja ungarlased, on nende kolme rahvuse teadlased olnud peamiselt hõimutöö kandjaks.

Meil Eestis olid hõimutöö pioneerideks meie ärkamisaja keskajajärgu tegelased, kellele XIX sajandi teisel poolel seltsis juba tihedam hõimumeelne kultuuritegelaste hulk ja pärast 1905. a. „Noor Eesti“ juhtivad tegelased, kellest suur hulk on omandanud hariduse oludelt vabamas Soomes. Nendest ajajärkudest on pärit ühise soome-eesti kirjakeele soetamine, populaarseim hõimulaul „Väinola lapsed“ ja hiljem Soome-Eesti uniooni kavatsus, millest vene tsaristlik tagurlus loomulikult tõmbas kriipsu läbi. Palju aitas hõimutööle kaasa ajakirjanduslik tutvustamistöö, tõlkekirjanduse

levitamine ja Eestist Soome õppima minek. Muidugi ei puudunud ka läbikäimine, olgugi maa kauguselt eemal oleva, Ungariga. Viimasest olgu nimetatud, et seal hõimuliikumine n.-n. turanismi näol omas laiema platvormi.

Laiema ja vabama töövõimaluse andis pärast maailmasõja lõppu kolme juhtiva hõimurahva riiklikult iseseisvaks saamine. Aastakümneid kestnud üksikute teadlaste ja gruppide töö saab nüüd juba laiemate hulkade huviks. Tekivad hõimuorganisatsioonid ja -kirjandus. Võrsuv intelligents — üliõpilaskond — hakkab suuremal arvul sellest tööst huvituma, millest tõendust annavad peagu iga aasta peetavad üliõpilas-hõimupäevad ja sõpruslepingud hõimumaade üliõpilasorganisatsioonide vahel. 1920. a. toimunud tagasihoidlikust koolitegelaste nõupidamisest on kujunenud välja Soome-Ugri kultuurkongressid, kuhu viimasel ajal on tõmmatud kaasa võimalikult kõik, kel on tegemist oma maa või rahva kultuurpoliitilise elu korraldamisega. Siin ei räägi enam üksikud inimesed, vaid rahvused ja riigid. Järjekordne, arvult juba viies, kultuurkongress kuulub ärapidamisele Eestis.

Kuna iga aasta ei ole võimalik kongressiks kokkulla, pühitsetakse vastaval kokkuleppel kõigil hõimumaadel iga aasta oktoobrikuu teist laupäeva ja pühapäeva hõimupäevadena, k. a. 15. ja 16. oktoobrit.

Kui nüüd küsida, milleks pühitseme hõimupäevi ja mispärast peame minema kaasa hõimuliikumise ajal, millal kõik Soome-Ugri rahvad pole veel vabad (mõned isegi kultuurselt) ja on paisatud laiali suurte vahemaadel. Selge vastuse sellele küsimusele andis viimane Soome-Ugri kultuurkongress, kus kinnitati, et soomeugri tõug on omal ajal asustanud suure maa-ala ja olnud suur rahvas. Ta on seda ka tänapäev, võrreldes teiste rahvastega, keda oleme harjunud nimetama suurrahvasteks, ja oma tõugu üksikute rahvuste laiali oleku tõttu nimetame väikesteks rahvasteks. Poliitilised olud ei too meid millalgi kokku ühise rahvana — riigina. Aga vastastikkune rahvuslik sümpaatiat ja kultuursed

KUMMITEHAS

EESTI KUMMITOOSTUSE O.Ü.

VALMISTAB KÕIKSUGU KUMMITARBEID JA KUMMI-JALANÕUSID:

**KALOSSE
BOTIKUID
SUVEKINGI
SPORDIKINGI**

Kaubamärk

JUHATUS JA LADU:

TALLINN, PIKK TÄNAV 33. TELEFON 443-12

ühendused tõstavad meid ühiselt juba suurrahvaks, kel on kaalu omasarnaste keskel. See on otse hädavajaline panslavismile, pangermanismile ja teistele selletaoliste kultuuripüüetele vastukaaluks. Saksa teadlane Fr. Ratzel ütleb oma maailmakuulsas „Völkerkunde's": „Kui meil on jutt suuremaist rahvusperedest, siis räägitakse vaid germaanidest, slaavidest ja roomaanidest. Seejuures ei tohi tänapäev jätta tähele pane mata, et teadus on avastanud uue, neljanda, ühiskonna — soome sugu rahvad. Soome sugu rahvaste ühtekuuluvuse mõte ei jäta oma mõju avaldamata nende suguharude üldisele vaimsele elule. Selle idee kandjaiks on soomlased, eestlased ja ungarlased, kolm harituimat sellest rahvaperest.“ Ja seda kirjutas sakslane ja juba aastal 1888. Seda tunnustavad teised suurrahvad ka

veel praegu, millal aegilm ometi veel rohkem edasi on läinud. Miks ei toesta meie seda kultuurset vastu kaalu?

Selleks ongi tarviline ligineda kultuurset. Peame õppima tundma sugurahvaste keelt ja olustikku. Püüame tõsta nende hõimude rahvuslikku teadvust ja kultuuri, kes veel on kütkeis. Süvendame vastastikkust sümpaatiat. Selle töö kollektiivseiks väljenduspäevadeks ongi iga-aastased hõimupäevad.

Rahvale, kes ei taha kultuurpoliitilistes kokkupuudetes olla suveräänne — on ohtlik vaimne kriis, ja see on kardetavam ja raskemini ületatav kui majanduslik kriis.

Ligemale hõimutööle — ligemale hõimuorganisatsioonidele!

A. Treufeldt.

Abja-Halliste sõda

Kaitseliidu sügismanööver 1. ja 2. oktoobril 1932. a.

Manöövri eesmärk ja ettevalmistus.

Kaitseliit on rahva vabatahtlik relvastatud oma-aitse organisatsioon, kes vajaduse korral peab välja astuma ja relvastatud jõuna kaitsma riiki ja ta põhiseaduslikku korda. Seda ülesannet suudab ta edukalt täita siis, kui ta on lahinguliselt ehk taktikaliselt väljaõppelt kõrgel tasemel. Nii on lahingharjutused kaitseliidu tähtsaim tegevusala. Nad on laskmiste ja sportlike harjutuste kõrval nagu „i“ täht pea, milleta pole olemas „i-d“. Lahingharjutused kroonivad väljaõppetgevust, on väljaõppe lõppsiht. Täiuslikult lahingulise ettevalmistuse kõrge tase saavutatakse siis, kui kogu üksuse liikmed on head ja osavad laskurid, oskavad osavasti ja kavalasti igas sõjalises olukorras tegutseda, on kehaliselt ja hingeliselt terved, vastupidavad ning väsimatud. Nii on iseenesest mõistetav, et kaitseliit ei saa olla lahingharjutusteta, manöövriteta, „i“ ei või jääda peata. Nagu ilma peata pole „i-d“, nii pole ka lahingharjutusteta väljaõpetega saavutata kõrget ettevalmistuse taset.

Ajajärk, millal kaitseliidu õppetgevuses lahingharjutused on õppuste keskkohaks, on sügis. Siis võimaldavad seda koristatud nurmed ja meie põllumehel, kes moodustab enamuse kaitseliidu koosseisust, jätkub oma igapäevasest tööst selleks aega.

Kaitseliidu lahingharjutused ehk taktikalised õppused on oma iseloomult ja ulatuselt kaheksa: vähemate üksuste (jao, rühma ja kompanii) ja suuremate üksuste (pataljoni ja rügemendi) õppused. Esimesed on kahtlemata väikestele üksustele ja nende pealikuile õpetlikumad, harjutavad meeskondi ja nooremaid juhte lahingdrillis, mis on kaitseliidu üksuste nõrgim külge, teised aga annavad peale jalaväe üksuste õppustest osavõtu võimaluse ratsa-, side-, suurtükiväe ja teistele osadele, on neile kooliks. Pealeselle suuremaile õppustele koguneb kaitseliitlasi suurel arvul. See mitmetuhandelise kaitseliitlaste pere kogunemine ja tegutsemine tõstab kaitseliitlaste iseteadvust, annab uut

energiat. See on ka kaitseliidu jõu demonstreerimine kaitseliidu vaenlasile — ja neid vaenlasi kaitseliidul on veel, olgugi vähesel arvul. Nii on ka suuremad kaitseliidu manöövrid õigustatud ja kindla eesmärgiga, ja etteheited, mis kaitseliidule nende korraldamise kohta on tehtud, on asjatud.

Kaitseliidu käesoleva aasta tegevuskavas oli üks suurem sügismanööver, mille korraldas peastaap. See korraldati Lõuna-Eestis Abja-Halliste-Õisu vahelisel maa-alal peamiselt Pärnumaa ja Sakalamaa malevaile. Peale nende võttis Abja-Halliste manöövrist osa veel Valga ja Pärnu malevate üksusi.

Manöövri üldjuhiks oli kaitseliidu peastaabi ülem kol. ltn. J. Maide.

Manöövri juhatus staabi-ülemaks oli kaitseliidu peastaabi õppe-sportiosakonna pealik kol.-ltn. A. Balder.

Sinise poole — 6. jal. rügemendi — moodustasid Pärnumaa ja Pärnu malevad Pärnumaa maleva pealiku major T. Adamsoni juhatusel. Sinisel poolel tegutsesid veel Pärnu ja Valga malevate patareid.

6. j. rügemendi esimese pataljoni pealikuks oli kapten A. Kask, teise pataljoni pealikuks — leitn. J. Mühlbach, kolmanda pataljoni pealikuks — leitn. O. Mitt.

Rohelise poole — Sakala rügemendi — moodustasid Sakalamaa ja Valga maleva pataljoni ja Sakalamaa maleva Viljandi patareid. Rügemendi pealikuks oli Sakalamaa maleva pealik major J. Eisenberg. Sakala rügemendi esimese pataljoni pealikuks oli kapten Holland ja teise pataljoni pealikuks — major J. Hiob.

Maastik manöövri tegevusrajoonis kujutab enesest kõrgendikke, mis on lahutatud Halliste jõe ja ta harude orgudega. Maastikul vahelduvad elamud nurmed, metsasalkade ja lohkudega. Nii on maastik oma iseloomult vaheldusrikas, heade vaatluse ja ühtlasi ka vähemaile üksustele moondumise võimalustega ja õppusteks väga soodus.

Manöövrite korraldamine oli malevaile tehtud

Tulevikus, kui majanduslik kriis edasi kestab, siis peetakse manöövrid sarnaselt

teatavaks juba möödunud talvel, seega ettevalmistustööd ja pealikute ettevalmistus võimaldatud kauemat aega. Manöövri tegevusrajooniga tutvumiseks korraldati väljasõite pealikutega maastikule.

Kokkuvõte üldolukorrast 1. okt. mõlemaile pooltele.

(Kaart 1:42.000 leht 2. ja kaart 1:300.000.)

Rohelised vallutasid 1. oktoobriks Lõuna-Sakalamaa. Kindlustades seal oma tegevust otsustas roheliste juht tungida edasi Viljandi-Pärnu maantee suunas ja vallutada kagu Pärnumaa Halliste, Abja, Karksi, Mõisaküla piirkonna. Selle ülesande täitmiseks koondub Öisu-Tuhalaane rajooni 3. oktoobri kella 0830 II brigaad. Brigaadi koosseisu kuuluv Sakala rüg. ühes Viljandi patareiga lõpetab koondumise 1. okt. kell 1430. Et oodata ära brigaadi lõplik koondumine, II brigaadi pealik otsustas asuda Sakala rügemendiga kaitsesele Halliste kiriku juurest läbijooksva oja joonele, vallutada 1. oktoobri õhtuks Halliste jõe Kariste ja Indu ülekäigud ja need hoida enda käes.

Sinised, saanud teada roheliste kavatsustest, otsustasid asuda vastupeatungile, purustada roheliste jõud enne nende koondumist ja jõuda välja Viljandi-Pärnu maantee suunas 2. oktoobri õhtuks Öisu-Tuhalaane joonele. Siniste I brigaad lõpetab koondumise Abja-Paluoja ja Karksi rajoonis 1. okt. kell 2200. Brigaadi koos-

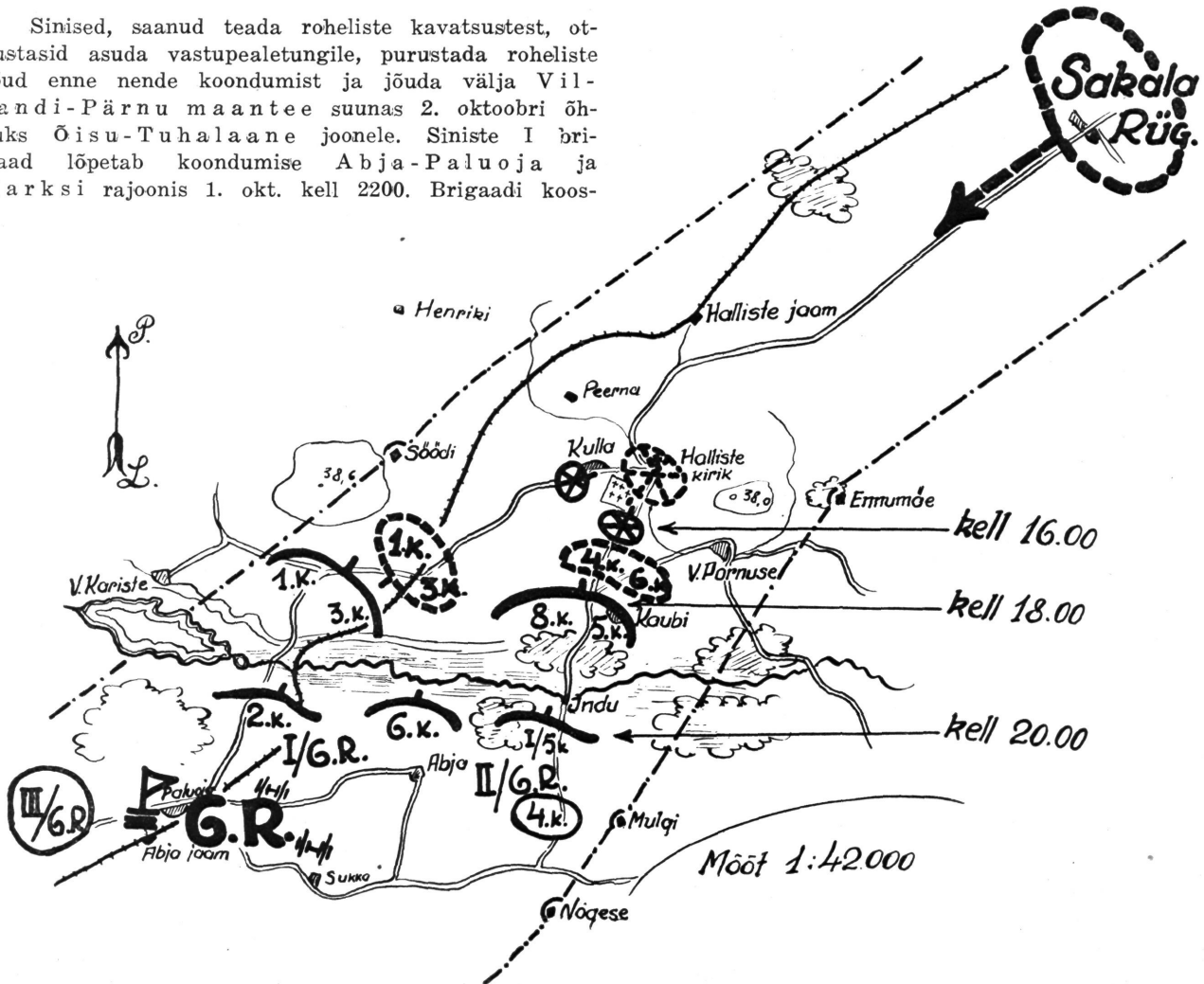
seisu kuuluv 6. jal. rüg. lõpetab koondumise 1. okt. kell 1530. Kuni brigaadi koondumise lõpetamiseni 6. j. rüg. tehti ülesandeks enda käes hoida Halliste jõe ülekäigud ja rügemendiga asuda kaitsesele Halliste jõe vasakule kaldale.

Nii, olukorra kohaselt, manöövri tegevus algas luurega ja võitlusega Halliste jõe ülekäikude pärast, sest mõlemad pooled tahtsid saada jõe ülekäikude peremeesteks ja seega kindlustada oma tegevuse vabadust.

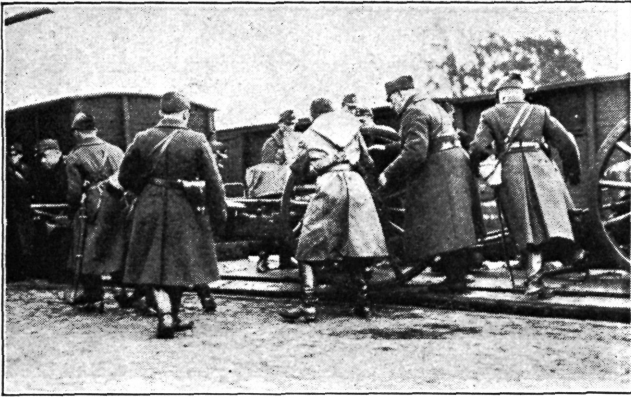
Tegevus manöövri esimesel päeval.

1. oktoobril kell 1345 saatis 6. j. rüg. pealik Abja-Paluojaalt välja luursalga koosseisus: rüg. ratsakomando, üks rühm 8. komp. veoautol ja jalgratturite komando. Viimane jõudis hiljem kohale ja sõitis kell 1500 luursalga pealiku käsutusse. Luursalk teostas luuret Kariste ülekäigu — Halliste kiriku ja Indu ülekäigu — Halliste kiriku suunas.

Pärast koondumist kell 1530 6. jalaväe rüg. asus kaitsesele: II pat. — Halliste jõe vasakul kaldal In-

Skeem nr. 1

Patarei maha laadimas

du talu — Abja mõisa rajoonis, võttes enda alla 8. komp. kahe rühmaga ja 5. kompaniiga Indu silla eelse positsiooni Kaubi as. — teerist, mis Kaubi as. loodes, joonel; I pat. — Halliste jõe vasakul kaldal Abja mõisast kuni Kariste järveni, võttes enda alla 1. ja 3. komp. kahe rühmaga Kariste silla eelse positsiooni Koolimaja — Kariste küla joonel; III pat. asus rügemendi vastu Palu külla. Pärnu ja Valga patareid asusid Suka küla — Abja Paluoja rajooni ja valmistused ette silla-eelsete positsioonide kaitse toetamiseks.

Et tähtis oli Halliste jõe ülekäigud viivitamata võtta enda alla ja seal organiseerida kaitse, siis astusid selle ülesande täitmiseks määratud kompaniid kohe pärast kohalejõudmist sillaeelsele positsioonidele. Rügement oli lahinguvõimeline kell 1600.

Sakala rügement koondus Kaarli jaamas ja üks pataljon (Valga pataljon) Halliste jaamas, pärast seda, kui rüg. luure oli möödunud Halliste alevikust.

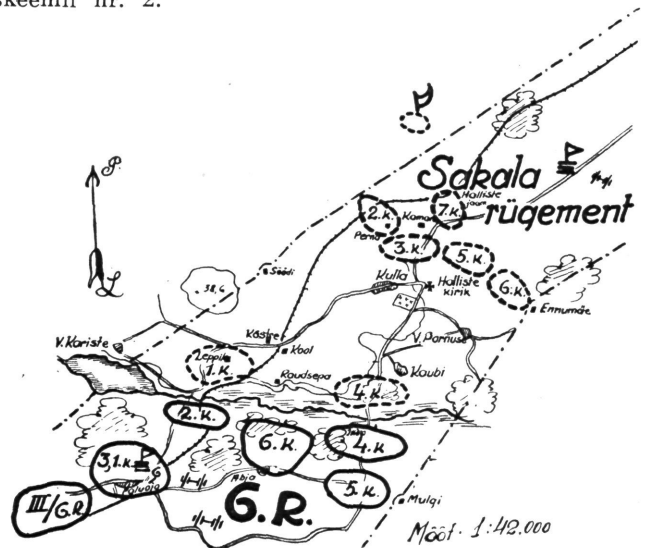
Kell 1400 olid Sakala rügemendist valmis väljastamiseks ratsa- ja jalgratturite osad (eskadron — 85 mõõka, ja jalgratturite rühm — 40 tääki). Neist üksustest moodustas rügemendi pealik luursalk ja saatis selle välja ülesandega teha kindlaks Viljandi-Pärnu maantee ja Halliste kiriku — Indu ülekäigu suunas liikuvad vaenlase jõud, need lüüa tagasi ja vallutada Halliste jõe Kariste ja Indu ülekäigud. Rügement ise algas Kaarli jaamast rännakut kell 1500 ülesandega kella 1830 asuda kaitsele Henriku as., Peenra talu, kõrg. 38,0 joonel.

Sakala rügemendi luursalk jõudis kell 1600 Kulla küla ja Halliste kiriku joonele ja kohtas seal siniste ratsaluureosi. Roheliste luure oli

oma jõududelt tugevam, ta lõi kerge vaevaga siniste luure tagasi ja vallutas Kulla küla ja Halliste surnuaia. Siin jõudis ta välja siniste jalaväe osadeni. Roheliste ratsaosad jalustusid ja katsusid tungida edasi jalarivis, mis aga ebaõnnestus siniste jõudude ülekaalu tõttu. Saanud teate, et ratsaluureosad kohtasid oma liikumise suunas tugevamaid vaenlase osi, Sakala rüg. pealik saatis Kulla küla — Kariste suunas 1. ja 3. komp. ülesandega siniste osad lüüa tagasi ja vallutada Kariste ülekäik. Halliste kiriku — Indu suunas saatis Sakala rüg. pealik 4. komp. ülesandega vallutada Indu ülekäik. 1. ja 3. kompaniil oli edu ja pärast visa lahingut vallutasid nad Kool—Kariste küla joone, jätkates sealt edasitungi. 4. kompanii ei suutnud Kaubi asundusest siniseid välja lüüa, alles kell 1800, kui talle üle Pornuse asunduse tuli abiks 6. komp., vallutasid nad Kaubi as. Kaubi as. ja Kariste küla vallutanud, jätkasid rohelised edasitungi ja tõrjudes tagasi siniste osi jõudsid nad Halliste jõeni. Taanduvate roheliste osade kannul katsusid siniste kompaniid tungida üle Halliste jõe, kuid löödi jõe vasakul kaldal asuvate siniste osade poolt tagasi.

Halliste jõel katkesid manöövri esimese päeva võitlused. Rohelised ei suutnud jõe ülekäike vallutada, sinised pidid aga oma sillaeelsed positsioonid jätma maha, mis ebasoodustas nende järgmise päeva pealetungi tegevust. Jatkus luuretegevus ja tulevahetus. Sinised algasid ettevalmistusi 2. okt. hommikuseks Halliste jõe forsseerimiseks, milleks pimeduse kätte all töid jõe ääre valmis kantavaid sildu ja purrete materjaale. Rohelised oma pool katsusid jõuda selgusele, kus sinised kavatsevad jõge forsseerida. Neil läkski korda avastada üks silla ehituse koht ja sealt osa kantavaid sildu, mis juba olid visatud üle jõe, „ära varastada“.

Õhtul kell 22 pärast vähemaid ümberpaigutusi asusid siniste ja roheliste osad nii nagu näidatud skeemil nr. 2.

Skeem nr. 2. Siniste ja roheliste asetused 1. okt. kl. 2200

Ilmus uudisteos taktika alal:

**A. Salf — RELVASTATUD VÕITLUSE
ALUSSEADUS JA PRINTSIIBID.
Tannenbergi katastroof ja selle süüdlased.**

Hind Kr. 2.50.

Saadaval autori laos — Nõmme, Hiiu t. 8, tel. 521-07, ja
«Kaitse Kodu» talituses, Kaarli t. 8.

Manöövri esimese päeva lahingud olid võitlused Halliste jõe ülekäikude pärast, millede pere-meesteks tahtsid saada mõlemad võitlevad pooled. Siin ei saavutanud ei sinised ega rohelised oma eesmärki. Võib teha etteheiteid siniste poole juhile, miks ta 6. rügementi ei viinud üle Halliste jõe Pornuse a.s. — Kulla küla joonele. Kiire ja energilise tegevuse juures aega selleks oleks jatkunud, sest Abja-Paluojaalt Halliste kiriku juure on vähem maad kui Kaarli jaamast. Selles on aga „süüdi“ manöövri juhatus, kes pidurdas siniste tegevust, sest juhatusel oli kavas 2. oktoobril pealetungi- ja kaitselahing, samuti soov näha jõe forsseerimist. Selleks siis roheliste vastupanupositsioon määrati Henriku a.s., Peerna talu, kõrg. 38,0 joonele ja sinised jäeti Halliste jõe taha.

Manöövri teine päev.

1. okt. õhtuks lõpetas siniste I brigaad koondumise ja 2. okt. kell 0500 algas ta ülesande kohaselt pealetungi, et purustada roheliste jõud ja 2. okt. õh-

Jalavägi ahelikus

tuks jõuda välja Tuhalaane a.s., Õisu mõisa joonele. 6. jalav. rügemendil oli ülesandeks tungida peale Pärnu-Viljandi maantee suunas oma tegevuse ribas. Paremalt 6. j. rügemendist Polli a.s. — Tuhalaane a.s. suunas tungis peale 5. j. rüg. 6. rüg. pahem tiib oli lahtine. Rügemendi pahema tiiva kaitseks oli käsk määrata rügemendi ratsarühm. Ratsarühmal oli ülesandeks pärast Kariste ülekäigu vallutamist liikuda Vanä-Kariste mõisa, kust edasi liikuda Henriku a.s. suunas, see kell 1100 vallutada ja tagada rügemendi vasak tiib.

Rohelised asusid samadel positsioonidel, millised nad võtsid sisse 1. okt. kella 2200-ks. Rügemendi eskadron asus ööseks Läti a.s., kust hommikul 2. okt. alustas luuret Henriku mõisa — Lobina küla suunas, saades ühtlasi ülesande tagada seega Sakala rüg. vasaku tiiva kaitse.

6. rüg. pealik otsustas 2. okt. hommikul pime-

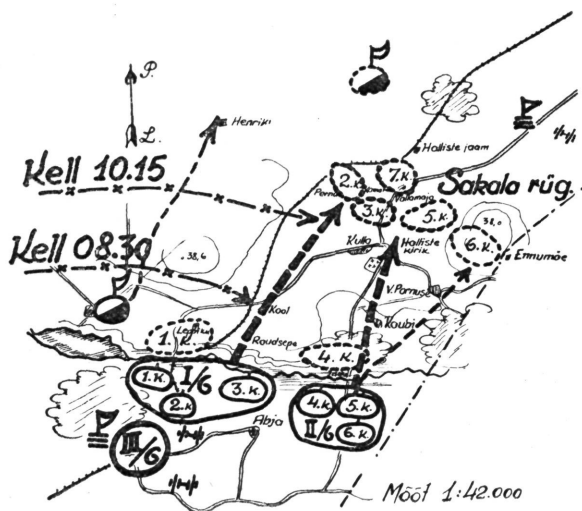
Rklp. tulistamas

duse katte all minna üle Halliste jõe, vallutada I pat. Kariste sillaealne positsioon ja, kui see vallutatud, siis II pataljoniga vallutada Indu sillaealne positsioon. Sillaealsed positsioonid vallutatud, rügemendil pealetungi jätkata, andes pealöökk Pärnu-Viljandi maantee, Haagi talude, Peerna talu, Halliste jaama suunas.

2. okt. kell 0430 algasid sinised rohelistele ootamata üle Halliste jõe minekut. Kahelpool Kariste ülekäiku läks 1. komp. jalgsi läbi jõe, kasutades selleks varem valmis luuratud koolmeid. Raudsepa talu kohal läks 3. komp. üle jõe seks otstarbeks valmistatud kantavaid sildu ja purdeid mööda ja jõudis suurema vastupanuta Lepiku talu — Kariste küla joonele. Kell 0500 algas II pat. Halliste jõe forsseerimist Indu ülekäigul. Siin õnnestus alguses ühel rühmal minna üle jõe, kuna teised osad võeti vastu tugeva tulega. Roheliste tuli sumbutati siniste Halliste jõe vasakul kaldal asuvaist r.-kuulip. ja patareidest, ja jõe forsseerimine kiirsildu ja purdeid mööda jätkus.

Jatkates edasitungi sinised leidsid tugevama vastupanu Kaubi a.s., Koolimaja, Köstri talu joonel, mille sinised vallutasid kell 0830. Huvitav episood kujunes Kaubi asunduses, kus sinised Kaubi asundusele peale tungisid, haa-

Skeem nr. 3

rates seda läänest, vaenlane laskis aga sealt jalga võitlust vastu võtmata.

Kell 1000 vallutasid sinised roheliste julgestuspositsiooni Pornuse as., surnuaia, Kulla küla, Haagi talude ja Miti talu joonel ja organiseerisid samal joonel kallaletungi lähtealuse. Kallaletungi lähtealusest algasid sinised kallaletungi kell 1030, andes tugevamad löögid rohelistele Peerna ja Härja talude ja Ennumäe rajoonis. Sinised vallutasid Peerna ja Härja talud, edasi tungides kaotasid aga lahingukorra ja nende edu pandi roheliste tulega seisma. Kell 1110 läksid rohelised Kamara talude rajoonist vasturünnakule, et Peerna ja Härja talud võtta tagasi. Roheliste vasturünnak aga rauges siniste tule alla.

Kell 1115 oli manöövri tegevuse lõpp.

Pärast manöövri lõppu liikusid kõik manöövril osavõtnud üksused rännakrivistuses Teki talu väljale, kus järgnes lühike manöövri tegevuse ülevaade ja naiskodukaitselt valmistatud lõunasöök. Meeltülendav oli pilt, kui 2½ kilomeetri pikkune rännakolonni kaitseliitlasi täies lahingurelvastuses orkestrite helide saatel liikus manöövri lõpp-punkti, defileerides kaitseliidu ülema, manöövrit jälgivate auvõraste ja ümbruskonna rahvamassi eest mööda. Sellase võimsa jõuväljendusega tõstas kaitseliit enda vastu austust ja lugupidamist.

*

Käesolevas artiklis on toodud manöövri tegevuse kirjeldus üldraamides, süvenemata detailidesse. On „seedimata“ ja läbi arutamata üksikasjaline mater-

MANÖÖVRI KÜLALISED

Manöövri juhatus, kaitseliidu ja kaitseväge kõrgemaid juhte tegevuse vaheajal keskustlemas

jaal. See tehtud — on väärt, et veel „Kaitse Kodu!“ veergudel Abja sügismanöövrite juure tagasi tulakse ja manöövri organiseerimist ja üksuste tegevust käsitellakse.

Manööver ise aga pakub rikkalikku materjaali, et seda manöövreist osavõtvate pealikutega ühiselt läbi arutada ja tähelepanekuid ning õpiseid manöövril kontrollida ja meele naelutada.

Isikud, kes aastaid kaitseliidu tegevust ja ka möödunud manöövrit jälgisid, võivad konstateerida neid edusamme, mis kaitseliit on teinud taktikalise väljaõppe alal.

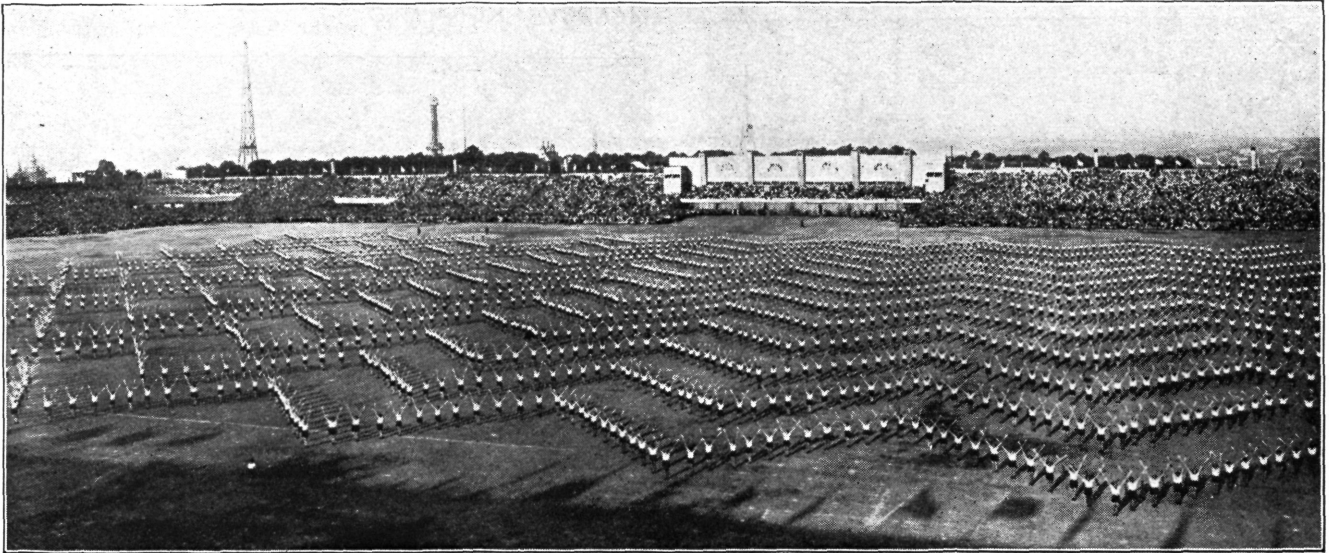
On aga veel palju puudusi, mis tarvis ära võita enne, kui me lahinguliselt väljaõppelt jõuame kõrgele tasemele. Iga manöövril osavõtja tuletades meele oma manöövri tegevust kontrolligu seda — kas ta seisis oma ülesande kõrgusel, missugused puudused, eksitused olid ta tegevuses.

Teinekord katsugu need hoida ära — siis on kahekordne edu.

A. B.

Valmistaja: A.-S. Sidol-Company, Tallinn.

Sookolite üldharjutused Praha staadionil

SOOKOLID

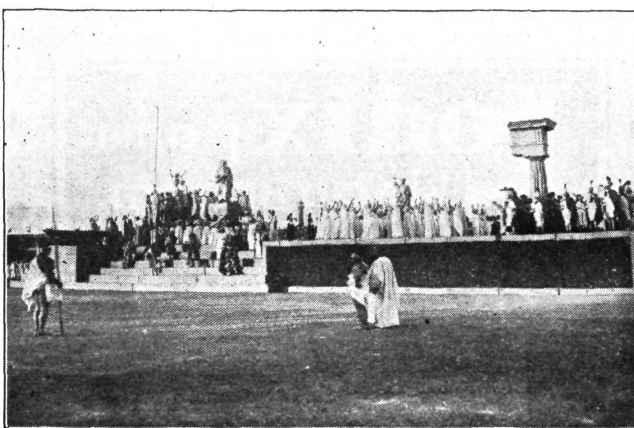
Mälestusi Prahast
ja Tšehhoslovakkia
möödunud suurspäevist

Unustamatuid mälestusi viib kaasa rändur, kes külastab kuldset Prahat — saja torni linna. Lõpmatu hulk vanu paleesid, kloostreid, kirikuid ja mälestusmärke Tšehhi seiklusrikkast ajaloo, toredaid maju, stiililt mitmesuguseist ajastuist, rikkalikke raamatukogusid, muuseume ja pildigaleriisid, linna läbiv Vltava (Moldau jõgi) oma arvurikaste ja kaunite sildadega, millest mainimisväärseim Kaarli sild, vanim ning hiljuti veelgi pikim kivisild Euroopas, ehitatud Karl IV ajal 14. sajandi esimesel poolel. Sild on kaunistatud rikkalikult kujudega, millised tähistavad usu- lisi ja ajaloolisi sündmusi. Linna palistavad mäeveer- gudel tõusvad pargid, ilusaimad neist on Petrini ja Barrandovi park, millised võimaldavad suurepärase vaate linnale, eriti õhtuti, millal pidustuste puhul olid

prožektoritega valgustatud linna tähtsaimad ehitused — teatrid, kirikud ja tornid, tõstes reljeefselt ja lumivalgena neid välja üldisest pimeduse massist.

Linna pidulikkust tõstsid veelgi võimlemispidus- tuste puhul pealinna kokkuvoolanud rahvamassid oma maa kaugeimaist nurkadest kui ka kogu maailmast, pakkudes kirevat vaatepilti, kuna peale sookolite vär- virikka riietuse paljud esitasid ka veel oma maa rah- variideid. Eriti meeldivaks tegi seal viibimise sooko- lite külalislahkus, kes, vaatamata sellele, et olid roh- kesti koormatud peokorralduste ja igapäevaste esine- mistega, osutasid välismaalastele suurimat tähelepanu ja olid alati teenistusvalmid.

Kõigepealt üllatas meid mitte üksi nende suh- tumine välismaalastele, vaid eriti nende sõbralik ja

Tyrši unelm

Sookolite rongkäik

otse vennalik käitumine omavahel. Vaatamata seisusele ja tegevusalale nimetavad kõik üksteist vennaksõeks ja sinatavad. Veelgi suurendas meie lugupidamist sokolismist, kui õppisime tundma õilsaid põhimõtteid, millised on maksvad sookolite peres ja milliseid nad levitavad kogu rahva hulgas. Ei ole maailmas teist nii vägevat ning haaravat ideed, mis suudaks luua rahvas sellist ühtlustunnet, ühtekuuluvust, kui seda on sookoli-liikumine, kus kõik on valmis ühe eest ja üks kõigi eest. See ühtlustunne ulatub nii kaugele, et kui tšehh-sookol rändab välja oma maalt, siis ta asutab oma uues kodukohas suguvendade vahel nimelt sookoli kogukonna, milliseid leidub igas maailma nurgas, kus asub tšehhi asundusi. Suurimad neist on Chikagos (linnas endas 8 võimlat), Kanadas ja Nebraskas. Pidustusist osa võtma ilmus Chikagost ja Kanadast üle 6000 inimese, vaatamata raskele kriisiajale.

MULJEID STAADIONILT. Tuhandeid hästi väljatreenitud kehi tegemas mitmesuguseid keerukaid harjutusi. Milline vaatepilt, milline unustamatu ilu selles liigutuste ja värvide kooskõlas! Inimene unustab päevi kestnud matkade väsimuse ja elab ainult sellele vaatepildile, naudib arenenud kehade ilu ja liigutuste suurepäraseid effekte.

NAISED. Neliteistkümme tuhat naist, tegemas vabaharjutusi tumesiniseis seelikuis, valgeis bluusides ja punaseis rätikuis, andsid vaheldava värvimängu, kord sarnanedes väljale täis valminud maasikaid, kord effekteerides sini-valge vahelduvusega. Kord oli ideaalne, ja distsipliinilt naised peagu ületasid mehi. Kuid veidi raskepärane lai riietus kattis liialt ilusate kehade liigutuste võlu.

Peale vabaharjutuste võistlesid naised riistaharjutusis, kergejõustikus, mängudes, ujumises, sõudmises ja isegi ratsutamises. Kuid eriti efektsed olid

NUIAHARJUTUSED. Nuiad, need moodsal ajal peagu täiesti unustatud, kuid käsi hästi arendavad vahendid, olid jälle platsis ja suure eduga. Harjutused valgete nuiadega olid nagu väli täis vahutavat pitsivahtu ja mõne kombinatsiooni juures näis nagu ilus aed täis lillepeenraid, mille ümber lendles tuhandeid väikesi liblikaid ja linde inimkäte ja nuiade näol, tehes mitmesuguseid serpentiine, ringe ja sikk-sakke. Need olid suurepäraselt kombineeritud ja hästi läbi viidud valitud parimate võimlejate poolt, mida mõnuga nautis iga esteet.

MEHED oma vabaharjutusis näitasid endid oma täies ilus. Nende harjutustes oli mehisust, jõudu, julgust, mida veelgi tõstsid tuhandeid terveist kopsudest hüütud sookolideviisiid.

Meestel kui ka naistel tuli võistelda 120 alal, milliste sooritamisel jõuti kohtadele. Esimestele kohtadele tuli tšehhi, serbia ja ameerika sookoleid, kellest esimese koha omandas meestest brünnilane Jan Gajološ ja naistest prahalane Olasta Dékanová.

ALAEALISED — KESKKOOLI MEESÕPPURID. Nende harjutused metallkeppidega tuletasid meele magneedivälja, millele puistatud rauapuru ja mida

Dr. Tyrš

paberi alt juhib ning paneb liikvele magneetraud, või jälle mitmejalgset imelooma liigutamas oma jäsemeid.

KESKKOOLI NAISÕPPURID. Väravast hakkab voolama staadionile sinist tinti, hargnedes ja levides ikka arvurikkamate ning kitsamate ojadena üle kogu välja. Alles siis, kui kogu see 12-tuhandeline mass on asunud üksikult kohtadele, moondub kollane staadioni liiv rukkiväljaks, mis on üle külvatud rukkililledena näivate siniseis tuunikais tütarlastega, paljaste käsi-varte ja jalgadega liikudes rukkikörtena. Vaatepildi ilu tõstsid pärjarahjutused. Peale vabaharjutuste nii mees- kui ka naisõppurid esinesid veel mängudes, kergejõustikus ja ujumises.

TYRŠI UNELM, mis alguses oli veidi teatraalne ning veniv, eriti välismaalasile, kes ei saanud aru peetud kõnedest ja lauludest, muutus ikka elavamaks ning mitmekesisemaks. See oli allegooria sookoli mõtte kasvamisest ja arenemisest, mis sai alguse 70 aastat tagasi, millal Tyrš, tšehhi filosoofia-doktor, leidis, et rahva vabastamiseks võõra ikke alt on parim vahend ta enne kasvatada tugevaks nii vaimselt kui ka kehaliselt. Selleks võttis ta eeskujuks vanu greek-lasi, püüdes kohandada nende ideid uuema ajaga. Seda arenemiskäiku kantakse ette Tyrši unelmas, milles eriti huvitav ja suuri pingutusi nõudev on keskmine osa, mis kujutab greeka olümpiamänge ja võistlusi, kus ei puudu isegi traavlivõistlused vanaaegseis traavli-vankreis. Nende ettekannete ja greeka eluskujude

täitmiseks olid valitud ilusaimalt arenenud ideaalsete kehadega noormehed, kes suutsid asetada meid täieliselt antiikaega.

Vaadeldes ettekandeid mõistsime, et ainult sellises kasvatuses ning distsipliinis arenenud rahvas võib saavutada sääraseid tagajärgi ja pakkuda sellist vaatepilti.

Distsipliinilt hämmastavad olid sõjaväelaste harjutused viimisel sleti päeval, kus umbes 10.000-päine inimhulk, olles täies sõjaväe varustuses, kõrvetava päikese käes tegi võimlemisharjutusi püssidega igasuguse muusikata kui ka komandota. Näis nagu oleks sel massil üks ühine peaaegu, mille käsutusel tõusid ja vajusid käed, jalad, püssid, kõik korraga. Sellist efekti oleks võinud oodata võib-olla vaid elektriga käitatavalt masinalt. Staadioni täis publikut jälgis hinge kinni pidades neid tummi harjutusi, mille lõppedes puhkes lahti aplausi ning kiiduavalduste torm.

Pärast harjutusi püssidega kanti ette veel mitmesuguseid harjutusi raske- ja kergejõustiku ja meditsiinipalli alal. Kanti ette ka jiu-jitsut ja džigitööriiti.

Suurel arvul olid tulnud kokku ka naaberriigid: Jugoslaavia, Rumeenia (ka mereväelasi) ja Bulgaaria mitmesuguste sõjaväeosadega. Eriti algupärane oli rumeenlaste ettekanne. Iga kolonn oli eri värvi, esindades Rumeenia üksikuid väeosi nende paraadmundreis. Harjutuste lõppedes moodustasid sõdurid presidendi nimetähed GTM, alul seistes, siis ühel põlvel ja kõige efektsemalt lamades, kusjuures sini-punakollase- ja valgekirjud tähed näisid olevat kuldkaunistusega päikesel helkivaist kiivreist. Selliselt avaldas naaber lugupidamist ja austust tšehhi sõjavägede ülemjuhatajale president Tomas Garrige Masaryk'ile, 82-aastasele veendunuimale sookolile, kes kõik pidustused väsimatu pealtvaatajana tegi kaasa.

M. Rimmelgas.

Naise juuksest kuus korda peenem.

Kui iga päev kuuleme ütelist „karva pealt“, siis see seob meid ettekujutusega, et inimese juuksekarv on peenimaid asju maailmas. Selle juuksekarva läbimõõt on ka tõepoolest kõigest $\frac{1}{16}$ mm., nii et alles neid 160 tükki kõrvuti asetades saame katta 1 cm. laiuse pinna. See peensus ületatakse aga kaugelt nende metaltraatide poolt, milliseid kasutame oma hõõglampide juures. Nii on 15-vatilise hõõglambi valgustustraata umbes 6 korda peenem naise juuksest, sest selle läbimõõt on kõigest $\frac{1}{100}$ mm. Selle erakordse peensuse kohta saame ettekujutuse, kui teame, et 1000 meetrit sellest traadist kaalub kõigest $1\frac{1}{2}$ grammi. Tähendab, 13 kilomeetri pikkune traat kaalub 19,5 gr., mis on võrdne hariliku kirja kaalule, olgugi et wolfram-metall, millest see traat on valmistatud, on peagu niisama raske kui kuld. Selle järgi kataks 1 kilo sellest traadist umbes 700 km. pikkuse maa, ja kui niisugust wolfram-traati mähkida tihedalt poolile, siis selle 1 cm. laiusele tuleb 1000 keerdu.

Selliste peente wolfram-traatide valmistamine on tähelepanuväärne saavutus hõõglampide valmistamise tehnikas, sest wolfram on metall, mis oma loomult on täiesti ebakohane peenikeste traatide valmistamiseks. Nii kulub lugemata palju asjatuid ja kulukaid katseid

enne kui leiutati viis, mis võimaldas selle metalli kristallilise struktuuri muuta pinuliseks, mis omakord on eelduseks peente ja peenimate traatide valmistamiseks.

Tänapäev on see valmistusviis juba täiesti viimisteldud ja sünnib kindla kava kohaselt, kuigi see ka praegu alles nõuab kalleid valmistuse sisseseadeid ja täpset töötamist. Kuna wolfram on kõvimaid metalle, ei saa siin võtta harilikke vahendeid, mis on küllaldased näiteks raud- või vasktraatide valmistamiseks, vaid siin tuleb tarvitada teemanti kui kõvimat ainet, mis üldse olemas.

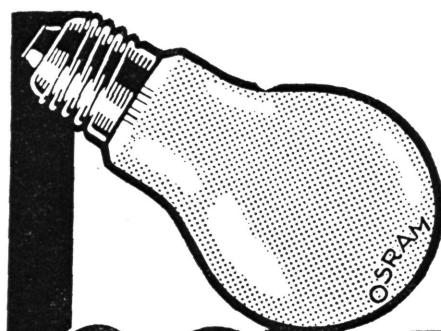
On pikk ja vaevaline tee, mis tuleb läbi käia pliiatsijämedusel wolfram-metallitükil enne kui see $\frac{1}{100}$ mm. jämeduselt pääseb läbi lõpp-punktist — teemanttõmbekivist. See tee on ühtlasi ka õige kulukas, mis pärast lõpptoode enesest kujutab eseme, mil on kõrge rahaline väärtus.

Nende asjade teadmine viib meid hõõglambi austamisele. Me näeme selles, mis paistab nii lihtne olevat, tehnilist suursaavutust, eriti selle tähtsaimas osas, peenikeses wolfram-traadis, mille hele hõõg meile annab nii toreda valguse.

10

*Kõrge
valgustusvõime
ühenduses suure
kokkuhoiuga
majapidamises
teeb
OSRAM lambi
tarvitavaimaks
valgustuslewitajaks.*

OSRAM

UUS BELGIA

Ajaloolist. — Flaamlased ja vallooned. — Uus kooliseadus. — Uus ajajärk

(Meie kaastöoliselt Luksemburgis)

Pärast ränku vaidlusi mõni kuu tagasi Belgia parlament ja praegu 6 nädala eest Belgia senat võttis vastu uue kooliseaduse, mille põhjal tulevikus kogu õpetuseandmine Vallooonias on prantsuskeelne ja Flaamimaal (mitte Flandrias, mis tähendab vaid paari Flaami provintsi) flaamikeelne. Mõlemal puhul asub n.-n. teine kodumaine keel võõrkeelte seas esimesele kohale. Fiktiivsele kahekeelisele tehti sellega lõpp. Kuna meie lehed sellest sündmusest kultuurilisima Euroopa südames läksid vaikides mööda, lubatagu minul tagantjärelegi valgustada seda ulatuslikku fakti.

Prantsuse suure revolutsiooni prahvatused viisid isikuvabaduse mõtte võidule. Rahvaste kohta aga seda mõtet ei laiendatud. Kõik rahu- ja diplomaatlikud konverentsid läinud sajandil h'ndasid vaid poliitilist strateegilisi piire, rahvuslikest piiridest neil kunagi ei räägitud. Alles maailmasõjale järgnenud rahukonverentsidel tuli probleemina päevakorradele rahvaste vabaduse ehk enesemääramise küsimus. Küsimusest sai õigus, mida teostati aga ainult võidetud riikide maade kulul. Hiljem on aga tulnud arutada seda küsimust ka võitjate pinnal ja siin-seal anda järele teadvusele ärkavate rahvaste nõudmisele. Ammugi pole aga kõik lahendatud kõigi üksikrahvaste nõudmiste kohaselt. Seda tõendavad Maroko sõda Prantsuse-Hispaania huvi- piirkonnis, käärimised, vaidlused ja kaalumised Indias, osalt Egiptuseski veel, Iiri-Inglise konflikt, Hispaania-Kataloonia vaevalt juba lõplikult selgunud vahekord, Poola ja Jugoslaavia sisekriis ja mitte kõige viimati Belgia seesmine häda.

1830.—1831. a. tekkinud Belgia kuningriigi loomise tõukejõuks oli peamiselt usuküsimus. Madalmaade kalvismis mõju ei meeldinud katolikuusuliste praeguse

Belgia provintsidele. Tekkis uus, puhtkatoliiklik riik, kus üle poole elanikest olid flaamlased, s. o. hollandi keelele äärmiselt lähedast murret kõnelev rahvas, ja vähemuses vallooned, prantsuse keelt ja prantsuslikku murret kõnelev rahvas. Usutunne viis need rahvad kokku, ja oma usu nimel nad löid Belgia, kuigi ehk vallooned ses võitluses nägid ka vabanemist hollandi keele ülevõimu alt.

Rahvustunne flaamlasis polnud tookord kuigi arenenud, ja nii võiski väga lihtsalt saada tõsiasjaks, et uue riigi ametlikuks keeleks tõusis prantsuse idioom: ülikoolis, kesk- ja kutsekoolis, kohtus ja sõjaväes prantsuse keele oskamine muutus sunduslikuks kõigile neile, kes tahtsid tõusta ükskõik millisele, kas või õige väikesele, ametikohale Belgia riigis. Valloonide viha hollandi keele vastu nakatas flaamlasigi sel määral, et nad vaikselt leppisid oma seni valitsenud keelele lähedase keele surumisega n. ü. koduseinte vahele.

Saja-aastase Belgia ajaloo esimene pool möödubki selles „jumalamaakese“ rahu, kus prantsuskeelne vähemus valitseb oma keeles flaamikeelset enamust. Ainult kodu ja kirik on flaamlasile kohaks, kus kostab veel flaami keelekõla. Suure ajaloolise minevikuga rahva elus on see ajajärk vist kõige kurvem. Rahvakeelne vaimne produktsioon piirdub kirikule lähedaste aladega. Paremad jõud ja kuulsamad nimed võõrduvad rahvast ja loovad oma elutöö võõrkeeles.

Rahvusliku ärkamise koidik heitis kiiri siiagi umbes samal ajal kui meil Eestis. Tekkis juhte, kes jutustasid lakkamata flaami rahva õigust oma keele tunnustamiseks ametliku keelena võrdselt prantsuse keelele. Tükkhaaval on see töö möödunud viiekümne aasta jooksul vilja kannud. Flaami provintsidest mõistetakse kohut

RAAMATUID JA AJAKIRJU

leiate suures valikus

T. WASSERMANNI
raamatukaupluses

Tallinn, Pikk 7. Kõnetr. 433-48.

Nõudke prospekte ja katalooge maksuta.

S o o v i t a m e :

Paberosse:

KOLUMBUS $\frac{25 \text{ tk.}}{35 \text{ snt.}}$
SAVOY $\frac{25 \text{ tk.}}{20 \text{ snt.}}$

Paberossitubakaid:

JALTA $\frac{50 \text{ gr.}}{1 \text{ kr.}}$
KRIMM $\frac{50 \text{ gr.}}{60 \text{ snt.}}$

A/S. „SIRENA“

Tallinn

flaami keeles, flaamlasist sõdureid komandatakse flaami keeles, alg- ja keskkoolides sünnib õpetuseandmine flaami keeles jne. Siiski seisab flaami keel tähtsusest kaugel taga prantsuse keelest. Iga kohtunik Flaamimaal oskab (ta on lõpetanud prantsuskeelse ülikooli) ja peabki oskama (riigiametnikuna) prantsuse keelt, seepärast on vallooni keele mitte-oskamise korral ja ettekäändelgi õigus nõuda enda kohta prantsuskeelse kohtupidamise erandit. Flaamlane Lõuna-Belgias ei kuule aga mingil tingimisel flaamikeelset kohtunikku, kuna kohtunik seda keelt lihtsalt ei oska ja, teiseks, ei tarvitsegi osata. Sõjaväkke toodud flaami keele tegi seni tihtilugu olematuks flaamlasest-ohvitseri puudumine vastavas väeüksuses. Ja kool: flaamikeelses koolis oli esimeseks võõrkeeleks n.-n. teine riigikeel, prantsuskeelses ei kõneldud teisest riigikeelest midagi, vaid õpetati esimese võõrkeeleks kas inglise või saksa keelt.

*

Nii ei tabanud kitsa haritlaskihi saavutised kaugeltki märki. Suuremat võitu tootas vaid kooskõlastatud poliitiline aktsioon. Juba käesoleva sajandi alul igratses tugevamat elu flaami liikumisse, ja näis, et sellest tõuseb poliitiline tegur, mida tuleb arvestada võimukandjail. Kui sõjaajal rühm okupeeritud maaalale jäänud flaami rahvuslasi, n.-n. aktivistid, saksa vägede kaasabil püüdis teostada oma eesmärgi, siis kaotas liikumine küll palju sellest sümpaatiast, mis oli ta ümber koondunud enne sõda.

Pärast sõda organiseerus uuesti flaamlaste vastupanu. Algasid võitlused, mis pidid kestma aastaid, et aga Flaamimaale kindlustada eluõigus. Suurimad kisakõrid olid „frontistid“. Nende partei, mis hiljem võttis nimeks „Flaami rahvuslik erakond“, tekkis aktivistide jäätmeist ja sõjaväest vabanenud sõdureist, kes kandsid viha oma endise võõra keelega ülemuse vastu. Ainuke programmipunkt oli äärmiselt lihtne: „Weg met Belgie!“

Mis pidi siis tulema, Flaami-Vallooni liitriik, täiesti iseseisev Flaamimaa või liitumine Hollandiga, selles ei valitsenud üksmeelt.

*

Suuremat kasu kui need kisakõrid saatsid flaami liikumisele poliitilised erakonnad, kes täiesti loomuli-

kult pidid silmas pidama ka rahvuslikke probleeme. Kõige tugevam oli flaami probleemi toetus katoliiklikus erakonnas, kõige nõrgem vabameelsete juures.

Tugevamini kui mujal oli organiseeritud parlamendi katoliiklik flaamlaste grupp Antverpeni por-meistri Frans van Cauwelaert'i juhtimisel, kes on tõesti riigimehe mõõtudeeni ulatuv poliitikategelane. Sellele parlamentlikule kesksalgale ei keelatud oma abi flaami sotsialistide juht Camille Huysmans oma meestega.

Kui kunagi parlamendis kõneldi flaami asjust, siis selgus, et on olemas kaks erifronti, mil pole midagi ühist erakondadega. See oli salajane hädaoht igale valitsusele ja isegi erakondade olemasolule, mis siiski nihasti katoliiklaste kui ka sotsialistide juures ei tulnud lõplikul kujul nähtavale.

*

Vastasfront koosnes vabameelsete enamusest, vana-meelselt tsentralistlikest katoliiklasist ja Vallooni sotsialistidest, kel igaühel oli eripõhjus flaami rahvusjõu arenemise vastu võidelda. Tsentralistid kartsid riigi nõrgenemist, vallooniid võimu-vahekorra pea peale pöörmist, mida tihendas hirm flaamlaste arvulise ülevõimu kasvu pärast, ja liberaalid nägid, et prantsuse kultuurilt tahetakse võtta ta juhtiv osa.

See viimane moment etendas suurimat osa võitluses Genti ülikooli flaamistamise pärast, mis pidi olema „Prantsuse kaitsemüür Flandrias“, ja alles hiljuti jälle lõppvõitluses kooliõpetuse alal. Genti vallutamisega oligi juba võitlus otsustatud flaamlaste kasuks. Flaamimaal on nüüd oma ülikool, kus kasvatatakse edaspidi rahvameelseid ametnikke, kohtunikke ja arste.

Armee ongi juba jagatud Vallooni ja Flaami rügementidesse. Kohtud kõrgeima instantsini korraldatakse ümber ja ametiasutiste tegevusala piiristatakse. Kogu riigiaparaat hakkab nüüd liikuma Valloonias prantsuse, ja Flaamimaal flaami keeles. Iga flaamlanegi võib edaspidi olla riigiametnik, ilma et ta tarvitseks osata teist riigikeelt.

Ainult Brüssel — linn ja ministeeriumid — jääb kahekeeleliseks.

Us seadus näib olevat päästnud Belgia ühtluse. See näib olevat isegi kindlustatud.

H. Haljas põld.

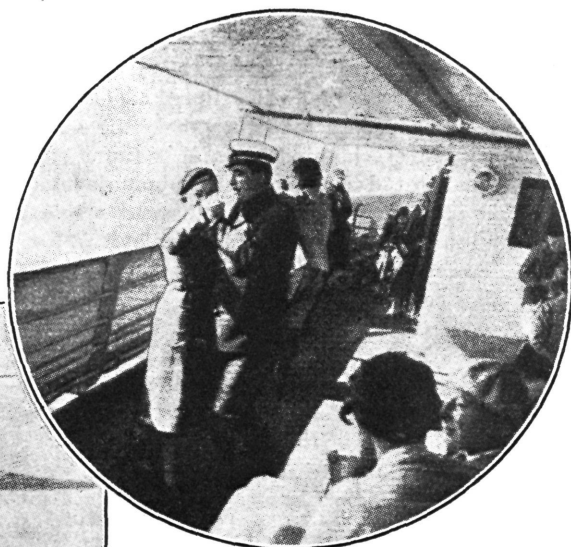
MATK PÖHJALASSE

R. M ä h a r.

(Algus „K. K.“ nr. 16.)

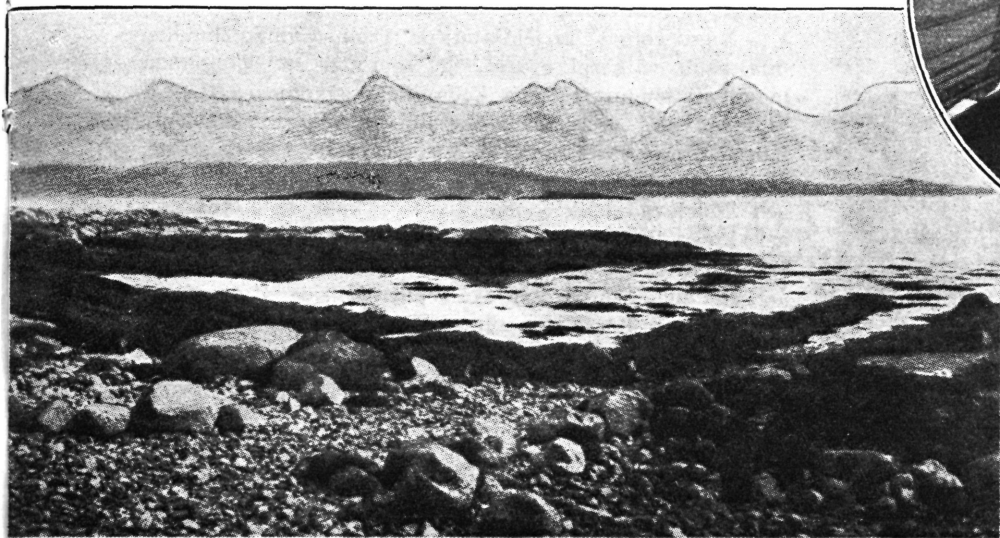
Lahkudes Trondhjemist suundume jällegi fjordidesse. Kui lõunapoolsete fjordide kaldail veel siin ja seal võis näha taimkatet, siis siin näed ainult paljast mustjashalli kaljut. Mõnes üksikus kohas vaid silmad veel kääbuspuid, kuid ka need ei suuda tuua vaheldust. Fjordide kaldail — kividel — elab aga siiski inimesi — kalureid. Tahtmata jääd mõtlema nende elanike igapäevase elu üle, mis pikema kaalutluse järele tundub sulle niisama kurvana, üksluisena nagu neid ümbritsev kare põhjamine mägismaastik. Näib, et nende igapäevases elus ei olegi muud sihti kui töö — kalastamine ja võitlus looduse jõududega — tormidega, mis põhjapoolses Norras on kaunis sagedased. Kuigi meri asub siin kaljude vahel kitsaste veeribadena, on tuul siin kaunis vali, sunnib meiegi laeva hüplema ja manab ta mastidest-trossidest-kõitest esile muusikat, mis harjumata kõrvale on kaunis õudne kuulata. Eriti kardetav on sinne „Sjörok“ (meresuits), torm, mis tekib ookeani, soojade, ja mandri, külmade, tuulte kokkusattumisel — võistlusel, mil fjordide vesi vahutades keeb, muutub peenikeseks „pulbriks“ ja kaljurahnudelt võimsate lainete mõjul paisatakse suitsuna üles. Laevaliiklemine põhjapoolseis fjordides muutub seda rohkem kardetavaks, mida rohkem põhja poole jõuame, kuna siin seltsivad „Sjörok’ile“ — tormidele — ka läbinägematud udupilved, mis tekivad Atlandi sooja, Golfi hoovuse ja Skandinaavia mägedest tulevate külmade tuulepuhangute mõjul. Ja polegi ime, kui oma teekonnal möödume mõnestki laevavrakist, mis mõjuvad sinusse õudsel ja mõtlema panevalt. Mõitiskelles jõuad otsusele, et kuigi tänapäeva kultuur ja tehnika on teinud imestamisväärseid edusamme, on ta siiski veel jõuetu loodusjõudude valitsemisel, ent imes-

tad siiski inimese raudset tahet, mis vaatamata raskustele ja vastase jõuküllusele ei vannu alla, vaid üha võitleb edasi, püüdes omakasu. Ka siingi, fjordides, kus vett ja kaljukünkaid on külluses, on omakasu, see inimese omapärane iseloomujoon, isesugusel viisil nähtav. Eluta fjordide kaldail paistavad täielises üksilduses sulle silma puust aiad — tarad, mis lähevad sirgjooneliselt üles kaljumägedele, piirkonnas, kus taimekasvu pole ja puude saamine seetõttu väga vaevaline. Juureldes nende aedade otstarvet mõtled alul, et neis ääretuis kaljumägedes kasvatatakse karja ja iga loomaperemees karjahoiu mõttes on suurte raskustega ehitanud siia aedu. Hiljem aga selgub, et need tarad-aiad on ehitatud sootu teiseks otstarbeks ja nimelt seks, et hoida ära inimese omakasupüüet. Suvisel ajal, kui arvurikastesse fjordidesse tulevad ookeanilt kalaparved kudema, on fjordid täidetud kalastajate laevastikuga, kes püüavad siin heeringaid ja turski, põhimõttel: „Mees, kes ees!“ Kuna vee peale aga on võimatu panna piirimärke ja igale kalastajale näidata kätte ta püügikohta seks, et ta teise eest kalu ära ei püüaks, on valitsuse poolt kogu fjordide pind üksikute kalastajate rühmade vahel ära jaotatud ja piirimärkideks on

Jaani-laupäeval Põhja-Jäämerel.

Möödudes „Seitsme õe“ mäest.

kaldal olevad aiad-tarad, mille järgi orienteerutakse veel.

Tutvudes niisuguste omapäraste nähtustega liigub aga meie laev aiva põhja poole ja varsti olemegi juba polaarvöös, kus meid esimese suurema asulana tervitab Bodö linnake oma 5000 elanikuga. Bodö ümbrus teeb matkajale üllatuse. Siin ümbruses on siinsete oludega võrreldes lopsakas taimekasv ja norralased kõnelevad, et mõnes kohas valmivad siin õunadki. Bodöst põhja poole matkates sammume vastu kesköö-päikesele — 24-tunnisele päevale, mis tekitab omapäraseid tundeid. Öö läbi on päike nähtav: valgust on nii palju, et võib isegi päevapildistada, ja pealegi momentvõtteid. Olles esmalt harjumatu säärase loodusenähtusega on sul raske jõuda otsusele, kas on juba öö või on ikka alles õhtu. Kuid vaadates tunninäitajat selgub, et kesköötund on ammu juba möödunud ja ajamõõtja näitab juba uue päeva teist tundi, ja sa tõttad kiirel sammul kajutisse puhkama väsimust, kuigi tundub vahest vastu-meelsena ja harjumatuna minna magama juba siis, kui päike veel paistab.

Kesköö-päike on kogu öö nähtav vaatepiiri serval, kuid võrreldes teda meie päikesega tundub ta palju kahvatumana ja külmemana. Ka ta kiirgaminegi on omapäraselt külm, rusuv nagu maastikki, mida ta valgustab. Vaadeldes kesköö-päikest meeletub ka polaaröö. Ja kui kuuled, et siin Vestfjordalis kuude kaupa ei näe talvel üldse päikest ja et talvine päev on niivõrd pime kahe-kolme nädala jooksul, et lambita ei saa üldse läbi, jääd mõtlema... Pole ime, kui Vestfjordalis alles märtsikuu päike end näitab pärast pikka vaheaega, et sinne rahvas siis pühitseb suurt rõõmupüha — traditsioonilist „päikesepüha“. Veel kord mõtled, mis ajab inimest elama säärasesse kaljude ja fjordide rägastikku, kus valgustki pole sel määral nagu teda vajad. Aga ometi on siin inimesi. Jõudes Tromsösse saad selle kohta kindla tõenduse.

Tromsö, norralane hääldab teda Trumsö'h, asub, nagu teisedki senikirjeldatud Norra linnad, fjordi ääres. Ta on võrdlemisi väike linnake (11.000 elanikku) 1900 meetri kõrguste mägede vahel, mis on kaetud lumega südasuvel, jaanipäeva ajal. Linna tänavad on kitsad, palistatud kahekordsete puumajadega, sillutamata ja väga auklikud, mis tuletavad meele kodumaa provintsilinna, eriti aga Otepää alevit. Ka siin on nagu Bergeniski turistide eest hoolitsetud; igast kioskist võid osta mälestusesemeid ja vaateid. Eriliselt näivad siin turistide eest kandvat hoolt karusnahkadeärid, milliseid siin on väikese linna kohta mitu ja pealegi hästi sisustatud, kuid hinnad on, nagu ikka, kõrged, kuigi oleks võinud siin eesti raha eest kaupa osta. See on vist ainuke koht Skandinaavias, kus eesti raha vastu tunti usaldust ja teda peeti kullaga üheväärseks. Ei tea, kas säärane usaldus tuleb kirjutada Eesti vabariigi Tromsö aukonsuli hra Joh. Rye Holmboe arvele, kes kuulates, et eestlasi on jõudnud ta kodulinna, tõmbas oma kontori katusele eesti lipu, või on selle põhjuseks mõni muu asjaolu.

Puudutades Eesti vabariigi aukonsulit või, õigemini, konsulaati, mis vist põhjapoolseim maailmas,

tuleb tahtmata meele kummaline nähtus: konsulaadi sült, mis teatavasti on supitaldriku suurune, oli paigutatud kahekordse maja katuse räästa alla. Andis tükk aega otsida, kui sildi järgi konsulaadi asukoha üles leidsime, et külastada konsulit, kel oli huvi eestlasi näha. Kuigi Tromsö Eestist ei asu just väga kaugel, on eestlaste siiasattumine õige juhuslik ja aukonsuli sõnade järgi olime meie vaid neljandad selt maalt, mida tähendatud härra esindab (kaks eestlast oli ainult enne meid seal olnud). Vaatamata sellele on Tromsö alatiste elanike seas 2 eestlast-käsitöölist, üks neist on keegi Pentsop, teise nime olen juba unustanud. Imestama paneb tõesti nende kahe kodumaa poja tahe elada säärase kaljurüüngaste vahel, kaugel viljakandvast kodumaast. Kuigi neid kodumaa poegi otsisime, ei leidnud neid, olgugi et kohtasime nende sõbra soomlasega, kellele andsime kaasas oleva vananenud ajalehe „Sõnumed“ numbri, mille enne Tallinnast lahkumist sadamasillalt otsisin. Mehed võisid vist olla õnnelikud, kuna nende sõber soomlane teatas, et eestlastel kodumaa lehti ei käivat. Tromsös elutsevad soomlased olid siiski õnnelikumad: nad said oma kaasmaalastega suust suhu juttu vesta ja said kodumaa ajalehti suure sületäie, mis, kuigi olid vananenud, siiski nende saaja meeleolu ülendasid nii, et mees kogu päeva veetis sadamasillal laeva juures, vesteldes oma kaasmaalastega. Soomlaste laeva Tromsösse tulek oli linnas juba varem teada, mistõttu ka sealsed soomlased teadsid sadamasse tulla.

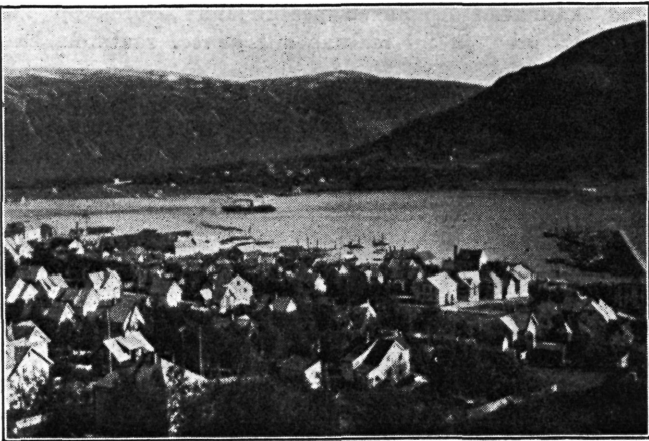
Eestlasist ei tea aga Tromsö elanikud peagu midagi. Nende ridade kirjutajal oli mitugi juhust, kus tuli selgitada „Estlandi“ ja „Islandi“ erinevusi, kuid ühel juhul jäin oma selgitusega küll tühja tuult tallama: seletuse saajale oli arusaamatu, et säärane maa siiski on olemas, ja vaatamata kõigele jäi mees kaljukindlalt mu rahvuse määramisel ikkagi „islandsk“ päritolu juure kindlaks. Mulle näis, et kõige teadlikum Eestist oli Tromsös see koolipoiss, kes koolist lahti saades, tunnistus taskus, tuli laeva juure paberosse norima, sõnades: „Sir, have you cigarettes?“ (Härra, kas on teil sigarette?) Poiss, saanud oma soovile eitava ja etteheitva vastuse, ei osanud mulle sõnada muud kui küsis, kust ma olen, et ma talle ei anna suitsu, ja kas meie maal niisugused poisid ei suitseta. Seletanud seda poisile, teadis väikemees kohe, et Eesti asuvat „by near of Baltic Sea, and your capitol is Reval!“ („Läänemere läheduses ja teie pealinnaks on Reval!“), rõhutades eriti Re-vall.

Nagu eelpool kirjeldatud, on Tromsö väike linnake, mis asub väikesel saarel, ja seetõttu on kaugemaa laeva siiajõudmine linna kodanikele sündmuseks. Isegi laplased olid seda teada saanud ja olid tulnud oma laagrist, mis kahe tunni kaugusel Tromsöst, sadamasse, ja pealegi eriliste soovidega. Norras elutsevad laplased kõnelevad kõik soome keelt ja kuna neil omakeelset kirjandust pole, on neile ainukeseks raamatuks, mida nad tunnevad, piibel. Viimane on siin küll kõikjal saadaval, kuid kahjuks neile arusaamatus norra keeles (eriti lugemise suhtes), ja seetõttu oli meid külastava Lapi emanda soov osta laevalt endale soomekeelne „Iso-Raamattu“ — „Suur Piibel“, missugust

soovi meie aga emanda suureks kurvastuseks ei saanud täita, ja tal tuli leppida Turu ülikooli rõõmsameelse lektori härra Grönmarki lubadusega, kes talle pidi Turust saatma nõutud eseme.

Kõneldes siin laplasist, piiblist ja laplaste soome keele oskusest lisan siia lapikeelse „Meie Isa“ palve, Koltta lapi murrakus. (Eelkõige aga pean vabandama foneetilise transkriptsiooni juures, kuna palve on kirjutatud üles nii, kuidas minu kõrv teda kuulis ja kui võrd mu kirjamärkide tarvitamise oskus seda võimaldas.) — „Ah tsi miin, ton kuhtila holmin, pohtus tu riihko, šahtus tu tahtu nuht olmis moht etnanoldi, oti mikitih miin otnapäivannet läipi ja oti mititiih antakosi men suttui tämahk, nuhkui meikä ottid andako sih min velko loi tsoitosomek ali tolpu miin kjäh tso-lusoitiisa Munhto peasti miin eriet pohas. Tosku tuulea riihko, faatmu ja kutnii ja ogalõš jellimih. Aammen.“

Peatunud arktika suurlinna rahva juures, peatun mõne reaga ka linna vaatamisväärsuste juures. Neist oleks nimetada sadam, mis on küll väike, kuid aegade

Tromsø

jooksul kuulsaks saanud selle poolest, et peagu kõik arktika ja Jäämere uurimisekspeditsioonid on siit väljunud. Samuti võiks nimetada linna omapärasusist ka põhjalvalguse observatooriumi ja arktilist ehk polaar-museumi, mis on omapäraseimaid maailmas. Ka rae-koja park on vaatamisväärne. Seal kasvab vaid kidu-raid poisikese käevarre jämedusi kaski; nad ei anna kuidagi pargi mõõtu välja, kuid lahked raehärrad on nad siiski ristinud pargipuudeks ja nende kasvuala pargiks.

Lahkudes Tromsöst tundub fjordides juba Jäämere mõju. Ilm jaheneb iga miiliga. Veepind muutub tormisemaks. Mäedki on muutmas oma nägu: nad malduvad ja on tühipaljajad hallid kaljud. Kustki ei paista enam silma kääbuspuidki ja rohelist värvi — kõikjal on hall kivi, mille kõrgemad tipud on kaetud lumega, mis millalgi ei sula.

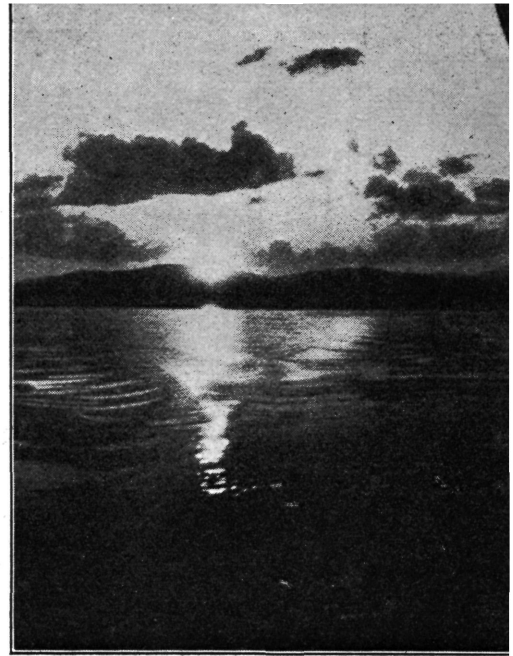
Möödudes maakera põhjapoolseimast linnast Hammerfestist kaovad silmist veel seni siin ja seal rannikul nähtud inimelamud ja kalastajate kuurid — püügi-

riistade panipaigad. Ka linde pole enam näha, kuigi need siin läheduses: Lafootidel, Ofootidel ja Vesteraaleni saarestikes, oli veel ülikül-luses. Ainukesteks saat-jaiks laevale ta teekon-nal on suured 3—4 meet-ri pikkused vee-elukad, keda rootsi keeles nime-tatakse „springare“ ja „tumlare“ ja kes on nii julged, et ujuvad sadade meetrite viisi laevaga kõrvuti, kord vete süga-vusse kadudes ja sealt jälle kuski kaugemal vee-pinnale hüpates, millest nad vist on saanud ni-megi: springare — hüppaja.

Enne Jäämerre saamist tuleb meil teha läbi tubli tormiproov Kirbu meres, s. o. kohal, kus Atlandi ookean ühineb Jäämerega, kuid õnneks ei kesta see kuigi kaua ja Kirbu meri ei saagi meile näidata seda, mis on ta südamesoov ja tahe — panna laev nagu kirp hüplema oma pinnal.

Jõudnud Jäämerele, valdab sind pettumustunne. Juba koolipoisipõlvest on sul mälus Põhja-Jäämeri — „see-vernõi ledoviitõi okean“ — jääpangad, jää, külm jne. Kuid ei midagi sarnast. Veepind on samasugune nagu Soome lahes, ainult vesi on tublisti soolasem; kui laine sind laevalael niisutab, siis mõne viivu pärast võid näha riideil peenikesi soolakristallikesi, mis mait-selt on kibesoolased. Ja õhu temperatuur ei olegi nii jä'selt külm, ikka tublisti 6 kuni 9 pügalat üle nulli. Kuigi Tromsös end varustasin sooja villase pesuga, ei tulnud seda Jäämerel sugugi tarvis. Uudisena ja ülla-tusena paistis siin silma ka vaal oma elusuuruses, kuid kahjuks niivõrd kaugel, et teda ei saanud pildistada.

Meie esimene peatus Jäämeres on Euroopa põhja-poolseimal tipul Nordkapil, mis kõrge kaljumürakana ulatub mitmeharaliselt järskude seintena merre. Mil-

Kesköö-päikeses

Nordkap

Õmmelge elektrijõul.

Kasutage „Singeri“ elektriõmbuslampi.

legi pärast nimetatakse Nordkappi ekslikult Euroopa põhjapoolseimaks tipuks, kuna tegelikult küll selleks on Nordkyn-Knivskjälodden, mis on peagu minuti võrra põhja pool Nordkappi. Kuigi see viga on tehtud enne meie sinnajõudmist, ei hakka teda siinkohal parandama ja lepime sellega, et Nordkap on siiski Euroopa põhjapoolseim asundatud tipp, eriti ses mõttes, et siin elab suviti kümnekond inimest.

Meie laev peatub Nordkapi Hornviigis — Sarve lahes, paari kilomeetri kaugusel Kapist, kuhu peame minema lootsikul, kuna meri on siin võrdlemisi madal. Jõudes Kapi kaldale selgub, et oleme 71° 10' 20" all põhjalaiuses ja et Nordkapi hari, mis merepinnast ainult 307 meetri kõrgusel, nõuab matkajalt selle maa käimiseks tublisti kolmveerand tundi. Tee Nordkapi harjale on sõna tõsiselt mõttes „via dolorosa“ — kannatuste tee. Maapind on savine, märg, lumine ja järsk. Kuigi kohati on tee ääre paigutatud kaljusse kinnitatud raudkonksude ja -varbade külge köisi, ei suuda see pakkuda kuigi suurt hõlbustust märke ronimisel. Tahtmata pead tarvitama kepi abi, ja neid abilisi — kuusekeppe — lihtseist lihtsemaid, müüakse siin turistidele à 1½ krooni.

Nordkapi tipule on nii mõnigi selle maailma suurus oma olemasolu jäädvustanud. Nii vaatab siin lagedalt kaljupinnalt Jäämere kaugustesse Rootsi kuninga Oskari sammas ja Hollandi kuninganna Wilhelmine

mälestuskivi. Ka Saksa Wilhelm on Nordkappi külastanud ja siinseisse elanikesse jätnud mälestusi, mis ei unune. Nii kõneleb siin oma mälestusist üks kohalik ärimees, õigemini -naine, kes müüb postkaarte, marke ja igasugust tühja-tähja mälestuseks, kõigist suursuguseist külastajaist lugusid, mis tuletavad meele endisi kuldseid ja kullarikkaid aegu. Ta leiab, et kõige kummalisem külaline Nordkapil on olnud hindu maharadža Rajopaldas, Lahorest, kes Nordkapile tulnud ohverdama oma kaugel kodumaa lilli kesköö-päikesele, suure jumaluse sümbolile.

All Hornviigi rannikul asub mitmesuguseid asutusi: postkontor, mille laius ja pikkus on 4 sammu ja mis kujutab endast pigem WC-d või laadapalagani oma puldanist katusega, kohvik „Café Nordkap“, samasugustes mõõtudes, a.-s. „Nordkaps Vel'i“ ametniku elamu ja mõni muu väike putka. Kui Kapi tipul võid viibida tasuta, siis all jalal pead aga kõige eest maksma hingehinda. Kohvikus, kus leidus vaid üks tass ja üks klaas, maksis limonaadipudel 70 ööri ja kohv ja küpsised röövisid hindu kuuldes söögiisu. Ka postmargid, mis siinse postkontori jaoks eraldi valmistatud, kannavad lisamaksu pealkirjaga „Nordkapp Tillegg 25 øre“, ja nii maksab siit kaardi saatmine Eestisse harilikku Norra 20 ööri asemel 45 ööri. Kummaliseks moeks on siin turistidelt pearaha — maabumismaksu — võtmise ja see sünnib põhimõttel: „sisseminek vaba, väljatulek maksuline“. Jõudnud maale, ei küsi sinult keegi, kust sa tuled ja kuhu lähed, kuid kui oled astunud sadamas paadisillale, tuleb su juure a.-s. „Nordkaps Vel'i“ ametnik ja ulatub sulle pihku punase tähekesega. Sa silmitsed seda ja arvad, et on vist tegemist tagasituleku kutsega või mõne reklaamlehekesega, kuid lähemalt asja juureldes selgub, et sult nõutakse „Bryggeavgift'i“ — maabumismaksu — 90 norra ööri või 1 saksa riigimark või 1 inglise šilling; maksu maksmata ei pääse sa tagasi laevale. Avanud rahakoti ja puistanud oma veeringud tõlneri kausse, pääsed alles laevale, et matkata edasi, kuid nüüd juba ida suunas, et jõuda kord kuivale maale — Pet-samosse, kust kodulinnani on veel vaid poolteise tuhande kilomeetri ümber.

Lõpetades neid ridu kergivad kõik nähtud maad ja rahvad veel kord elavalt vaimusilma ette, koos nende hüvede ja viletsustega, ja kokkuvõttes peab ütleva, et võõrsil on küll kena, aga oma kodu siiski kenam. Iial ei tahaks endale kujutada ette oma kodukollet kuski kaljumägedes, kus küll päike paistab ööl ja päeval, ega usu ka, et kaljumägede elanik omagi kodukollet tuleks vahetama meie viljakandva tasan-dikuga.

Soovitada võiksin aga siinkohal teistelegi matkahuvilistele sooritada see matk, kus võib näha palju ja palju huvitavat, kultuurist enamalt jaolt puutumata maa-alasid, vastandina Kesk- ja Lõuna-Euroopa kultuuri künnivagudele, mis on muutnud looduse tundmatuseni.

Lõpp.

ENAMLASTE OKTOOBRIPÖÖRE

PETROGRADIS JA EESTIS

Eelmises numbris tõime sissejuhatava kirjutuse sellest sündmusrikkaimast ajajärgust vene pärastmaailmasõjaaegses revolutsioonikäigus, mil on tuntud tähtsus ka meie omariikluse arenmises. Täna toome jatku ja lõpu.

Verhovski teadaandele, et sõjavägi on sõdimisvõimetu, hakati kesktäidesaatva komitee kinniseil istungeil 2.—5. okt. arutama, kas liitriikide eelseisvat Pariisi konverentsi ei saaks kasutada ära rahu sobitamiseks. Otsustati sinna peale välisministri saata ka kesktäides. komitee esindaja, endine minister, vähemlane Skobelev, kellele anti instruksioon — seista Poola, Leedu, Läti, Armeenia, Belgia j. t. täielise enesemääramise eest. (Suhanov, VI, lk. 226—232.)

Et instruksioonis nõuti enesemääramist Leedule ja Lätile, mitte aga Eestile, see tekitas Eestis võõrastust. 14. oktoobril juhtis Jüri Vilms Eesti Maapäeva tähelepanu sellele, et Eestit sõda on puudutanud samal määral ja et suur osa Eestist on vaenlase all — järelikult on Eesti küsimus saanud juba rahvusvaheliseks. Vilmsi ettepanekul otsustas Maapäev nõuda Skobelevi instruksiooni täiendamist Eesti enesemääramisega. Samasuguseid nõudmisi tuli ka mitmeilt Eesti organisatsioonidelt.

Eesti oligi juba astumas esimesi tagasihoidlikke samme rahvusvahelisele väljale. Maapäev oli 7. okt. A. Piibu ettepanekul asutanud okupeeritud saartega ühenduse pidamiseks komisjoni, kuhu valiti A. Piip, V. Neggo ja Pöhl. Ühenduse pidamiseks Punase Risti kaudu võttis Maapäev 11. okt. vastu A. Piibu kava. Selle järgi pidi Tallinnas ja Petrogradis asutatama kummaski 5-liikmelised eesti komiteed; pealeselle veel eesti komiteed Stokholmis, Kopenhaagenis ja, kui vaja, ka mujal. Petrogradi komitee ülesandeiks pidid jääma ka üldpoliitilised väljaastumised eesti rahva huvide kohaselt ja seni, kuni muu otsene maa esindus puudub. Seega oli siin astunud esimene tegelik samm Eesti välisesinduse loomiseks, mille Maapäev oli põhimõtteliselt otsustanud Riia langemise järele, 25. augustil. Eesti huvid olid seega Vene sisesündmustest juba suurelt jaolt kaldunud ära rahvusvahelistele välissündmustele.

16. oktoobril esines välisminister Tereštšenko eelparlamendis suure kõnega, mis osutus vana Venemaa luigelauluks. Ta kinnitas ustavust sõjaliidule ja vastuseisu rahule, mis Venemaad alandaks ja ta riiklikke huve rikuks. „Säärane rahu oleks kõige suurem viga, mille eest kõik need ära neetaks, kes ta tegid. Ta lükkaks edasi demokraatlike põhimõtete võidulepääsu aastakümneiks, kui mitte aastasadadeks. Ta ei tooks rahu, mida uus sõda varsti ei rikuks.“

Välisminister ütles endale olevat arusaamatu viimase aja kalduvuse — toonitada ainult loobumist maa-

devõtmisest, aga vaikida enesemääramise nõude teisest osast — enesemääramise kindlustamisest rahvaile, kes seda soovivad. Saksamaal olevat tüüril rühm, kes tungib idasse, seks luues Saksast olenevaid puhverüksusi, mis Venemaad läänest eraldaksid. Poolamaal olevat see plaan nurjunud, kuid nüüd olevat kavandatud töötatud välja Leedu- ja Kuramaa jaoks. Kiiduavalduste all rõhutas minister: „Venemaa peab siin kindlasti ütleva, et ta teest kinnikülmamatule Põhjamerele ei või loobuda.“

Siis laitis minister Skobelevi instruksiooni, et see kõneleb Poola, Leedu ja Läti enesemääramisest, ning kiitis Hollandi-Skandinaavia sotsialistide rühma deklaratsiooni, kus sellest midagi ei seisvat. „Täielist enesemääramist on raske mõista teisiti kui täielist iseseisvust. Ometi on koosolekule arusaadav, et kui Venemaa jääb ilma kinnikülmamatust sadamast Baltimerel, siis ta pöörab tagasi aegadesse, mis olid enne Peetrit. (Tormilised kiiduavaldused keskel ja paremal pool. Plakutatakse ka pahemal pool.) See on Venemaa kasude vastu. Sellega ei või Venemaa esindajad välja minna. Vene rahvas mõistab nad hukka.“

Neid sõnu katsid tormilised kiiduavaldused keskel ja paremal tiival. Seega oli öeldud, miks Venemaa ei taha teha rahu: kaalul oli Peeter Suure pärandus.

Järgmise päeva õhtul seletas sõjaminister Verhovski eelparlamendi komisjonis, et olevat vaja viibimata rahu, sest muidu tuleb rindel hirmus katastroof. Tereštšenko hakkas talle heitma ette, et ta seda seisukohta valitsuses pole esitanud, ja lahkus vihastudes koosolekult. Varsti teatati, et sõjaministri seisukoht olevat olnud isiklik ja talle olevat antud ametipuhkus. Verhovski katse oli seega nurjunud; sellest sai ainult vett enamlaste veskile.

Tühjad jutud.

Mässu ettevalmistusi tehti päise päeva valgel. Nende puhul avaldas 18. okt. hoiatuse Maksim Gorki, kes hiljem läks üle enamlaste leeri: „Ikka tungivalt levitatakse kuuldusi „enamlaste ülesastumisest“. Plahvatavad ja hakkavad suitsema, mürgitama kurjusega, vaenuga, kättemaksuga kõik hulga tumedad instinktid, kes on ärritatud elu lagunemisest ja poliitika valest — inimesed saavad üksteist tapma, mitte osates hävitada oma loomalikku rumalust.. Enamlaste keskkomitee on kohustatud neid kuuldusi ümber lük-

kama, kui ta ei ole muutunud metsikuks läinud hulga meeoleolude tahtetuks nukuks, tööriistaks kõige häbematumate avantüristide ja meeletute fanaatikute käes.“

Kuid „ümberlukkamise“ asemel käis Lenin 24. okt. veel viimist korda parteijuhtidele peale: „Seisukord on võimatu kriitiline. On selgem kui selge, et praegu juba mässuga viivimine sarnaneb surmale. Vaja, maksu mis maksab, täna õhtul, täna öösel vangistada valitsus, desarmeerides (või võites, kui nad panevad vastu) junkrud jne. Ei või oodata. Võib kaotada kõik.“ (Sobr. Sotš. XX, 2, lk. 173.)

Mässu ettevalmistamiseks tarvitasid enamlased kahesugust sõjalist petmist. Oma hulkadele kinnitasid nad, võimu üleminek sovjetidele pidavat päästma asutava kogu kornilovluse eest. Mäss demokraatia kukuks tamiseks tembeldati seega nime poolest demokraatia päästmiseks. Samal ajal peteti kesktäidesaatva komitee vähemlasist ja sots.-revolutsionääridest juhte läbirääkimiste venitamise ja sõjarevolutsioonilise komitee likvideerimise üle. Neid läbirääkimisi peeti nii tõsiselt, et kodanlikud lehed kirjutasid: „Nähtavasti saavutatakse kokkulepe.“ Lenin vihastus sellest hirmsasti ja Petrogradi jõudes küsis Trotskilt kohe: „Kas see tõesti on tõsi?“ Vastati, et see on ainult mängu varjamiseks.

Lõpuks oli valitsusel sellest küllalt. 24. okt. kell 11 hommikul teatas Kerenski eelparlamendile, et sõjarevolutsiooniline komitee ultimatiivsest nõudmisest hoolimata loobub kontrolli väeosade üle ärakaotamisest. Seega on sõjariistus mäss käimas ja valitsus võtab selle vastu tarvitusele kõik abinõud. Eelparlamendilt nõudis ta üksmeelset toetust.

Kerenski oli viimaks ometi oma apaatiast ärganud. Kui Stankevitš talle tähendas, et on aeg teha lõpp neile igavestele vapustustele riigis, siis vastas ta, et nüüd enam mingisugused Tšernovid ei suuda enam lasi aidata, kui ainult läheb korda mäss maha suruda.

Aga „Tšernovid“ näitasid veel, mis nad võisid. Kui Stankevitš eelparlamendis rääkis, et vaja on luua oma kaitse üliõpilasist, siis kohkusid vähemlased temast tagasi kui katkust: „Te tahate veel valgekaardi asutada!“ (Stankevitš, lk. 258—259.)

Eelparlament, mis Kerenskile püsti tõustes plakutanud, viitis tema äramineku järele oma aja hilise ööni lõpmata vaidlustes ja lõpuks võttis väikese enamusega vastu vähemlaste-internatsionalistide resolutsiooni, kus sooviti rahu ja valitsusele avaldati peagu umbusaldust.

Pahandatud Kerenski tahtis seda kuuldes silmapilk ameti panna maha. Pikkade seletustega suutis eelparlamendi delegatsioon teda sellest ära hoida. Kesktäidesaatva komitee esimees, vähemlane Dan, seletas sealjuures, et resolutsioon olevat küll ehk valitsusele mittemeeldiv, kuid mõjuvat hästi rahva meeoleule. Sõjariistus mässust olevat aga valitsuse teated liialdatud. Enamlased olevat nõus sovjetide enamusele alistuma ja juba järgmisel päeval likvideeritavat sõjarevolutsioonikomitee.

Seda öelnud, läks Dan Smolnõisse enamlastega läbirääkimisi jätkama, kuhu samal ajal toodi juba van-

gina ka minister Kartašov, sest valitsuse liikmete kinnivõtmine oli alanud.

Veel teist tühja juttu aeti Kerenskile sel riigipöörde ööl. Tema poole tuli kasakapolkude delegatsioon, kes lubas valitsusele kasakate toetust, aga tingimusel, et seekord kasakate verd ei valataks nii kasutult nagu juulikuus. Samal ajal oli aga kasakate nõukogu juba teinud otsuseks, et kasakad sõjariistus mässu puhul jäävad erapooletuks. Nende otsust mõjutasid nähtavasti parempoolsed „kornilovlaste“ ringid, kes ootasid, et enamlased Kerenski kukutaksid, enamlaste enestega aga lootsid ise hiljem mõne nädalaga valmis saavat.

„Öö, mis otsustas“.

„Öö, mis otsustas“ — see oli öö vastu 25. oktoobrit. Smolnõis, Petrogradi sovjeti asukohas, olid enamlased endid sõjaliselt kindlustanud. Sinna pidid kõik teated kokku jooksuma; sovjeti esimees Trotski jäi sinna ülemjuhatajaks; sõjarevolutsioonikomitee liikmed läksid rajoonidesse.

Relvastatud väeosad liikusid mööda tänavaid, igaüks oma ülesande järgi, kõlistasid uste ees ja okupeerisid asutusi. Kuski polnud vastupanu. Telefoneerisid siis Smolnõisse, et „meie oleme siin“.

Trotski aga ses öises ootuses sattus nii ärevusse, et minestas. Tal oli ikka olnud kaldumus minestustele ja üks ameerika arst oli tal öelnud olevat lange tõve. Hommikul oli ta esimene mure haarata värskete lehtede järele, kuid — oh üllatust! — riigipöördest polnud seal sõnagi. (Trotski: Mein Leben, 1930, Berlin, lk. 311—312.)

Petrograd oli sel ööl teinud läbi „sotsiaalse revolutsiooni“, hüpanud üle „kapitalistlikust maailmast sotsialistlikku maailma“; maailma ajalugu oli vapustatud, aga Petrogradi ajakirjandus polnud seda üldse märganud. Trotski tundis end väga haavatuna.

Ta enesetunne paranes vast siis, kui linnavolikogu esindajad — „sotsiaalkokkuleppelased“ — silmi hõõrudes tulid tema poole pärima, kuidas jääb korra säilitamisega ja kas linnavolikogu kui enamlaste vastane asutus ka aetakse laiali. Sellest omapärasest delegatsioonist vast sai Trotski tunde, et ta oli võitnud. Võim oli pealinna tänavail maas vedelenud, ja et tema selle oli üles võtnud, peeti teda nüüd võimuks.

Sealjuures oli oktoobri „mässukunst“, võrreldes isegi Tallinna 1924. a. 1. detsembri mässuga, alles üsna primitiivne. Valitsuse sõjalist ja poliitilist keskohta — Talvepaleed ja peastaapi — ei juletud esimesel ööl puudutada, olgugi et nende kaitse oli täiesti fiktiivne, rahvas sõelus seal mingi takistusega sisse ja välja ja peastaabis viibis Kerenski ise. Alles kell 7 hommikul, kui okupeeriti telefonikeskjaam, lülitati välja peastaabi telefonid.

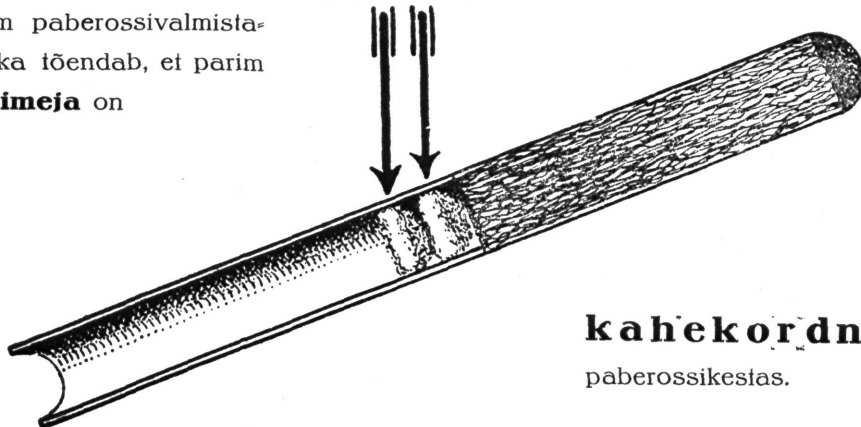
Siis hommikul toodi väed ketti, et need keskkohad piirata ümber. Kuid mässulistest sõjaväelastest ja punakaartlastest polnud mingit hoogu ega vaimustust ja nad kujutasid endast mitte sõjalist, vaid ennem politseilist jõudu, täites oma ülesannet väga nõrgalt, just nagu poleks neil sellest vähimatki ettekujutust.

Veel õhtul, ühes Trotskiga sovjetide kongressi

UUEM SAAVUTUS TUBAKATOOSTUSES!

VATT

Moodsaim paberossivalmistamise tehnika tõendab, et parim **nikotiini imeja** on

kahekordne vatt
paberossikeskas.

See moodsaim leiutis on leidnud kasutamist paberosside „Mikaado“ juures. Kes soovib kaitsta oma kopse, suitsetagu ainult **kõrgeväärtsuslikke, kahekordse vattiga varustatud** paberosse

25 t. — 35 s.

MIKAADO

25 t. — 35 s.

Tubakavabrik H. ANTON & K-o.

avamist oodates, närveeris Lenin, kuidas on Talvepaleega, kuhu ajutine valitsus oli taganenud. Sinna aga olid valitsust kaitsma jäänud veel ainult naised ja lapsed — naisurmapataljon ja junkrud, kes isegi ei teadnud, kas jääda või lahkuda. Ka oli linnavolikogu katsunud sinna minna rongkäiguga, et „ühes valitsusega surra,“ aga see vene paroodia Rooma eeskujudele oli äpardunud: piirajad ei lasknud rongkäiku läbi. Mõne suurtükipaugu peale ristlajalt „Auroralt“ andis Talvepalee alla.

Tšeremissovi äraandmine.

25. okt. hommikul oli Kerenski ministrid peastaapi kokku kutsunud, neile viimsed juhatused annud ja sõitis siis ise Ameerika saatkonna autol frondile, vastu sõjavägedele, keda ta sealt oli välja kutsunud.

Õhtuks jõudis ta Pihkvasse, põhjarinde juhataja Tšeremissovi staapi. Kuid Tšeremissov oli juba enamlastega koos töötamas. Rinde juhatuse äraandmine oli Kerenskile raskeks hoobiks. Ta andis siis Krasnovi kasakate korpusele käsu minna Petrogradi peale, kuid nende rongidele laadimise pani Tšeremissov kinni.

Lõpuks saadi Ostrovist mõned ešelonid, kellega Kerenski ise sõitis kaasa. Vastu jõudsid neile Petrogradist ohvitserid, kes teatasid, et junkrud kaitsevad Talvepaleed. Kerenski ulatas ohvitserile kää, see aga jatkas auandmist.

„Leitnant, ma annan teile kätt.“

„Härra ülemjuhataja, ma ei või teile kätt anda, olen kornilovlane.“

Aga ka Krasnovi enda kasakad olid hiljuti Kornilovi liikumisest osavõtu eest Kerenski poolt kuulutatud mässulisiks.

Ööl vastu 26. okt. jõuti Gatšinasse, kus võitluseta võeti vangi mõni punaste rood. Petrogradis teatas siis sõjarevolutsioonikomitee oma meeste rahustamiseks, et Kerenskil olevat kõigest 5000 meest. Tõeliselt oli Krasnovil kõigest 700 kasakat.

Jäädi Gatšinas ootama järele teisi väljakutsutud abi vägesid, kuid need ei tulnud. Siis mindi edasi ja mõne kahuripauguga vallutati Tsarskoje Sjeloo. Kuid abi vägesid siiski ei tulnud. Venemaa oli halvatuses. Ennem oli tal olnud „avosj“ ja „nitševo“, nüüd oli tal juba „vsjo ravno“ — ükskõik.

Riigipööre ringkirja korras.

Kui Petrogradis riigipööre arenes operetina, siis Eestis ei olnud sedagi. Ei mässusalkade öisi ümberpaigutusi ega melodramaatilisi kõnekäande. Pööre läks siin täiesti rahulikus kantsleiliste ringkirjade korras ja sõjarevolutsioonikomitee esindaja V. Kingissepp võttis Ajutise Valitsuse komissarilt J. Poskalt võimu üle allkirja vastu.

Eestimaa, eriti Tallinna, üle valitses Vene Baltimere laevastik. Selle Helsingi baas — lahinglaevad — oli juba juulikuus enamlik. Tallinna miinilaevastik läks enamlikuks pärast Kornilovi mässu. Maavägedel oli ainult üks mure: et neil ei tuleks sõidada. Töölised ei tahtnud evakueeruda. Rekvisitsioonidest ja laokil vä-

gede laastamisest tulpinud rahvas igatses rahu. Eesti rahvusväeosades hääletati enamluse rahvuslik ersats — pahempoolsed sots.-revolutsionärid — nende viibimatu rahu kihutusega ülemkomiteesse. Aga ka Eesti rahvuslikud ringid, kes Ajutist Valitsust toetasid, mures maa kaitsetuse ja saksa vägede lähenemise pärast, mõlgutasid mõtteid rahu võimalustest. 26. juulil oli J. Tõnisson „Postimehes“ avaldanud oma tunnet, et „rahust seekord siiski saab asja“. Liitriigid olevat vististi aru saanud, et Vene sõjavõimu enam arvestada ei ole — järelikult ei saa enam loota ka Saksamaa lõplikku purustamist. Seega kerkivat päevakorra kokkulepperahu.

Sõnumid rahuvõimaluste kaalutlusist leidsid Eesti lehtedes märgatavat tähelepanu. Teisest küljest olid aga jahtunud ka esialgsed lootused Vene ajutise valitsuse vastutulelikkusele piirirahvaste suhtes. Et asi vajab parandust, seda tähendas delikaatselt 12. okt. Eesti esindaja K. Luts eelparlamendis: maailma saatust otsustatakse väikerahvaste maadel, kes on toodud nagu lepitushvriks; seepärast oleks vaja, et väikerahvad ka selgemalt teaksid, mille eest sõditakse. Neile ei ole see ju riigi ühtluse abstraktse põhimõtte, vaid omaenda kodukolde kaitsmine. On vaja kaotada takistused rahvusväeosade asutamiseks, samuti emakeele sisseseadmisele koolis ja kohtus. Vaja rahvuslikud kitsendused kaotada, et sakslasist okupeeritud maaosadel oleks põhjust Venemaa külge tagasi püüda.

Nii ei olnud Eestis, peale väheste Vene parempoolsete, üldse ringe, kellele sõjasihid oleksid olnud selged. See määras ka apaatilise suhtumise enamlaste riigipöördele.

Pööre oli tegelikult sündinud juba siis, kui 27. septembril revolutsiooniliste organisatsioonide „konvent“ Kadrioru lossis töötas võimu üleminekut sovjettide kätte toetada „kõikide kindluses olevate jõududega“.

Eestimaa sovjettide II kongressil, mis peeti Tallinnas 12.—14. okt., jäi ainult veel uue täidesaatva komiteena valida kohalik mässuvalitsus. Kuna kongressi 24 saadikust oli üksainus vähemlane, sots.-revolutsionärid aga, keda oli 9, olid kõik läinud pahempoolseiks ja enamlastega koaleerunud, siis oli üksmeel peagu täieline. Sõjarevolutsioonikomitee valiti 22. okt. ja järgmisel õhtul kell 7 pani see kindluses maksma oma kontrolli.

Kui Kerenski Tallinnast kaks kasakapolku nõudis Petrogradi appi, oli kindluse komandant esialgu tahtnud nõudmist täita, kuid loobus sellest, kui komitee esindaja talle tuletas meele lubadust ilma komiteeta mitte ühtki väeosa kuhugi saata. Hiljem tulid Tallinna sots.-revolutsionäärde salaagendid kutsuma kasakaid Petrogradi, kuid ka tagajärjeta — kui kasakad peaksid minema, ähvardas laevasõik hakata pommitama ülemiste jaama.

Peastaabi ülem Duhonin telegrafeeris Kerenskile rinnete seisukorrast 29. okt.: XII armees lätlased, jättes maha positsioonid, suundusid tagaselja Valga, Volmari ja Võnnu linnade okupeerimiseks. Tallinnas, kuigi ülesastumisi pole olnud, 13. ja 15. Doni polke ei võidud saata Petrogradi poole, sest enamlased keel-

sid ähvardustega ära veereva koosseisu andmise; need polgud aga teadmata põhjustel ei avaldanud otsustavust väljapääsu saavutamiseks, kas või lähima jaamani, et välispool Tallinna rajooni peale laadida.

Üldine rinde meeoleolu on enim passiivne. Seljataguses võttis enamlik liikumine ülekaalu... hulkade tahe paindub juhtide väikestele ringikestele ja isegi üksikuile isikuile. Enamluse laine läheneb seljatagusest rindele.

Seisukorrast 31. okt. telegrafeeris Duhonin: XII armees avaldab lätlaste ülespidamine ilmselt riigivastaseid püüdeid, seepärast ei saa välja eraldada 17. ratsadiviisi ja soomusdiviisi Gatšinasse. (N. E. Kakurin: Rasloženie armii v 1917 g. Moskva, 1925, lk. 162—163.)

Rahvas poleks riigipöördest teadnudki, kui revol. komitee 26. okt. poleks avaldanud teadaannet, et pööre olevat täiesti korda läinud. Kõik kindluse ülemused olevat avaldanud täielist nõusolekut pöördega ja jäävat oma kohtadele komissaride kontrolli all. Ainukesteks tõrkujaiks valitsusasutusteks osutusid Tallinna postkontor ja I eesti polk Haapsalus. Sekeldusi oli veel Tapalt Kerenskile appikutsutud väeosadega, mida Kingissepp käis lahendamas. Hiljem saadeti Tallinnast ja Narvast väeosi Kerenski likvideerimiseks Gatšinasse, kuid selle jõud olid juba enne ära sulanud.

Rahudekreet.

25. okt. astus Petrogradis kokku ülevenemaaline sovjettide kongress, mille nimel ja heaks kogu riigipöoret tehti. Ta täitus süngete, ükskõiksete nägudega ja hallide sinelitega. „Kaevikuist ja karupesadest olid tulnud hallid ja pimedad inimesed, kelle truuusid revolutsioonile oli — viha ja meeleheide, kelle „sotsialism“ oli — nälj ja väljakannatamatu janu rahu järel. See polnud halb materjaal eksperimentide jaoks, kuid eksperimendid nendega olid riskantsed.“ (Suhanov, VII, lk. 197.)

Kongressilt lahkusid protestiga vähemlased ja sots.-revolutsionärid. Jäi valitsema enamlaste ja pahempoolsete sots.-revolutsionäärde koalitsioon. See võttis 26. okt. ühemeelselt vastu Lenini dekreedid rahuettepaneku kohta. Pöördi nii rahvaste kui ka valitsuste poole viibimata alustada läbirääkimisi õiglase rahu üle ilma maadevõtmiseta ja sõjakuludeta. Iga rahvas, kas Euroopas või kus tahes, pidi vaba hääletamisega võima määrata, missuguse riigi alla ta tahab kuuluda. Kuid neid tingimusi ei tehtud ultimatiivseks — nagu seletas Lenin — et vastaseile mitte teha liig kergeks nende tagasilükkamist. Eriliselt koputati Inglise, Prantsuse ja Saksamaa „teadlike tööliste“ südamele. (Istvestija ZIK, 27. okt.)

Lenin lisas veel juure, et rahuettepanek leiab vastupanekut imperialistlikes valitsustes, kuid „me loodame, et kõigis sõdivates maades revolutsioon läheneb. Vene 25. okt. revolutsioon avab sotsialistliku revolutsiooni ajastu kogu maailmas. Meie ei tagane oma rahueeskavast ega karda ka revolutsioonilist sõda.“ (Suhanov, VIII, lk. 247—249.)

Läbirääkimisi peagu ei olnudki. Vastuvõtt tõi kongressil esmakordse meeoleolu tõusu: lauldi vaimus-

tusega internatsionaali ja leinamarssi, karjuti hurraa, tervitati Leninit, pilluti üles mütse. Kuid samal kongressil oli mõnel enamlaste lähemal naabrilgi selge, et see juubeldatud rahulettepanek polnud õieti muud kui — allavandumine vaenlase armule.

Kerenski likvideerimine.

Õöl vastu 29. okt. andis vähemlaste ja sots.-revolutsionääride „päästekomitee“ oma vastuhoobi: junkrud polk. Polkovnikovi juhatusel vallutasid Mihailovski maneeži, võtsid sealt soomusautod, okupeerisid hommi-kul telefoni keskjaama ja lüüsisid välja Smolnõi ja Peeter-Pauli kindluse.

Oleks seks ajaks Kerenski frondivägedega jõudnud kohale, siis oleks asi võinud saada teise käänaku. Kuid Kerenski ei tulnud. Enne veel kui junkrute operatsioonid said areneda, piirati nende koolid madruste ja punakaardi poolt ümber ja lühikese võitluse järele, kus mõlemal pool oli kuni 200 langenut, oli vastuhakk likvideeritud. Niisama likvideeriti ka vastuhakk Moskvas, kus junkrud kord isegi Kremli olid vallutanud. Vene haritlaskonna noorus — sellest koosnesid sõja-aegsed junkrud — pidi nüüd oma verega maksma oma isade poliitilise rumaluse ja iseloomutuse eest. Need olid esimesed langenud riigipöördes, ja vast siitsaadik hakkas enamlasil meeleolu muutuma kindlamaks.

Jäi üle veel Kerenski likvideerida. Petrogradi 200.000 garnisonist said enamlased ainult 2—3 roodu, kes olid valmis välja astuma. Töölised ei olnud püssirohtu üldse nuusutanud ja pealegi ilma sõjaliste juhtideta. Jõuks olid ainult madrused, keda Helsingist oli tulnud 1800 meest ja Kroonlinnast võis saada 3000 kuni 4000. Kuid puudus kahurvägi. Lenin ise käis Puti lovi tehases õhutamas kahurplavormi valmistamist, kuid sellest vist ei tulnudki midagi välja. Loota võis ainult sellele, et Kerenski osutus veelgi nõrgemaks.

Nii see oligi. Seal töötati rohkem agitaatoritega kui relvadega. 30. okt. läksid Krasnovi 700 kasakat Tsarskoje Sjeloost Pulkovo peale. Seal pistis plehku vastusaadetud Ismailovski polk. Siis üks Orenburgi sotnja ründas edasi: töolistest punakaart pistis jooksu, kuid madrused püsisid. Kasakad kaotasid mitte 1800, nagu juubeldasid enamlased, vaid 18 meest. Kuid see otsustas sõjakäigu. Krasnovi edasitung oli murtud, ta vägi tegi rahu, Kerenski, et mitte saada välja antud, kadus soldatisinelis ära.

„Kornilovlased“ ühes enamlastega.

Enamlaste mäss oli sõnades sihitud asutava kogu kaitseks kornilovlaste vastu. Tõeliselt toimus mäss kornilovlastega käsikäes asutava kogu ja demokraatliku korra vastu.

Kornilovlike ohvitseride sõprus enamlastega üllatas mässupäevil isegi Trotskit. Kui Lenin ja Trotski käisid ohvitseride koosolekuil komandere kogumas Kerenski vastu, oli seal uusi ohvitseri väga vähe — kõik olid tsaariväest ja enamus neist oli enamlaste poolt. Nad tahtsid Kornilovi eest maksa kätte ja enamlasil aidata Kerenskit kukutada. Sellest oli nähtavasti tingitud ka Petrogradi kasakate äraandmine.

Pulkovo all löödi Krasnov tagasi polk. Valdeni juhatusel, kes oli tüübiline tsaariarmee polkovnik, mitte noor, mitu korda haavatud ja poliitikast mitte midagi mõistev. Trotski arvates oli ta viha Kerenski vastu nii suur, et ta oli valmis ajutiselt enamlasi toetama. („1917“, 2, lk. 100.)

Samaga on seletatav ka pealinna vene parempoolsete passiivsus. Nagu suur osa enamlasist enestestki, olid nad kindlad, et enamlus ainult lühikest aega jaksab püsida võimul. See pidi aga olema hea abinõu Kerenskist saada lahti.

Kokkuvõtted.

Kui J. Anveldile Tallinna 1924. a. 1. dets. mässukatse äpardumise pärast käidi peale, siis oli üheks ta tähtsaimaks vabanduseks, et see ju olevat olnud korraldatud Petrogradi oktoobripöörde eeskujul. Kuid Petrogradi oktoobripöörde sündis nii erandlikes oludes, et ta üldse eeskujuks ei kõlba. Isegi Trotski tunnistuse järgi oli ta võit — erandlike olukordade kokkusattumine. „Kõigepealt oli vaja sõjaväge, kes enam ei tahtnud sõdida.“ („1917“, I, lk. XXXVII—LIV.)

Sõdida tahtmine kulus teistelgi sõja jooksul. Kuid teistel oli vastukaaluks selge teadmine, et alla jäädes tuleb maksa omaenda kodumaaga. Vene soldatil seda ei olnud. Tal oli — otse selle vastu — kindel teadmine, et alla jäädes tuleb maksa piirimaadega, mida ta Venemaaks ei lugenud; sõjakahjud aga tasub revolutsiooni puhul omaenda mõisnik ja kodanlane.

Seda tähendaski vene soldatile kuulus rahuvormel „ilma maadevõtmisteta ja sõjakuludeta“. Ja need doktrinäärsed või kaunihingelised vene haritlased vähemlaste ja sots.-revolutsionääride leerist, kes sedasama rahuvormelit veidi teisiti tõlgitsesid, nii et mingisuguse Poola või Leedu enesemääramise nimel vene soldatilgi oleks tulnud end pingutada ja sõdida, — need olid muidugi „sotsiaalpaindlased“ ja „sotsiaalraandjad“, kellest ta pööras ära niipea kui taipas, mis nad temast tahavad.

Nii jäi Kerenski vähemlaste ja sots.-revolutsionääride toetusel õhku rippuma. Tema õnnetus oli, et ta otsustaval hetkel ei saanud toetust ka vene imperialistidelt-kornilovlastelt, nii nagu 1918/19. a. vahetusel saksa sotsialistid said toetust parempoolseilt ohvitseride ringidelt. Venelasil puudus seks sakslase täpsem reaalteeditunne.

Nagu Inglise kolonel John Ward 1919. a. Koltšaki pool tähele pani, oli vene ohvitser poliitiliselt — laps. Nagu laps kunagi mõistis ta ainult tunde-, aga mitte reaalspoliitikat. Et Kornilovi eest maksa kätte, aitas ta endale kaela enamluse.

Riigipöördest sovjettide kongressile teatades kinnitas Trotski, et see ei olevat vandenõu (sagovor, komplott), vaid ülestõus (vosstanie). Tõeliselt ei olnud ta isegi vandenõu, sest et ei olnud ju mingit saladust vandega varjata. Ta oli ainult — pronunziamento, nagu neid panevad toime Kesk- ja Lõuna-Ameerika väed, ühel ilusal päeval end ühe või teise valitsuse pooldajaks kuulutades. Petrograd ühes Soomelahe ringkonnaga oli tegelikult väejooksikute käes ja oktoobripöörde oli — väejooksikute pronunziamento.

PURILEND

H. TOMBACH,
LENNUASJAND. DIPL. INS.

PURILENNU VÕIMALUSED JA PIIRID

Teiste maade eeskuju jälgides hakkavad viimasel ajal ka meil laiemad ringkonnad huvi tundma lennuasjanduse vastu. Üle maa on asutatud õhuasjanduse ühinguid, korraldatakse lennukursusi eralendurite väljaõpetamiseks, organiseeritakse võistlusi lennukudelitele, ajakirjanduses ilmub ülistavaid kirjutisi purilennu üle — ühe sõnaga, tahetakse võita rahva poolehoidu lennuasjanduse ideele tema mitmesuguseis avaldusis. Kuid meie rahvas on vaene; et laiemaid hulki tõmmata kaasa lennuasjanduse liikumisele, on tarvis valida selliseid alasid, mis ei nõua suurt rahakotti huvitatuilt. Ses mõttes tulevad vaatlusele võtta lennukudelite ehitamine ja neile võistluste korraldamine ning purilennu harrastamine. Esimene ala võib huvitatuid leida eeskätt meie noorema koolinoorsoo hulgast. Ja nagu näitab kapten V. Andresen'i poolt Tallinna Õhuasjanduse Ühingu ülesandel koostatud brošüüri „Kuidas valmistada lendav lennuk-mudel“ ülielav läbimüük, on meie koolipoiste seas huvi väga suur selle neile jõukohase lennuasjanduse avalduse vastu. Kõpsematele noortele peab aga pakkuma rohkem kui „mänguasja“. Selleks osutub purilennuk. Igaüks, kes end veel tunneb noorena ja kellele ei ole ükskõik lennuasjanduse areng, peaks huvituma purilennust.

Selle kirjutuse siht on selgitada purilennuasjanduse võimeid ja piire ja näidata, et meil on mõtet tema arendamiseks meie oludes. Küsimus ei seisa selles, kas meil maksab hakata kultiveerima üht uut liiki spordiharu, lisaks nii paljudele teistele. Meie ei ole nii rikkad, et võiksime oma energiat ja raha pillata ainult sportlike saavutiste tagaajamisele. Purilennuasjandus on palju rohkem kui sport. Missugused on siis tema võimed ja piirid?

Kõigepealt: purilennuk ei ole liiklemisvahend. Viimaste aastate üllatuslikud tippsaavutised purilennu alal näivad küll tõendavat vastupidist, esialgsel vaatlusel. 20. juunil 1931 Kronfeld ületas ühel ja samal päeval kahekordselt La Manche'i; purilennuki kaugusrekord on 275 km., kõrgusrekord 2.589 m.; selleaastasil purilennuvõistlusil Rhönis, Saksamaal, töötas võistluste ajal suure eduga ja täpsusega purilennupost Rhön'i ja Gersfeld'i vahel. Ku'd need ilusad tagajärjed on saavutatud kõik erilisis tingimuis.

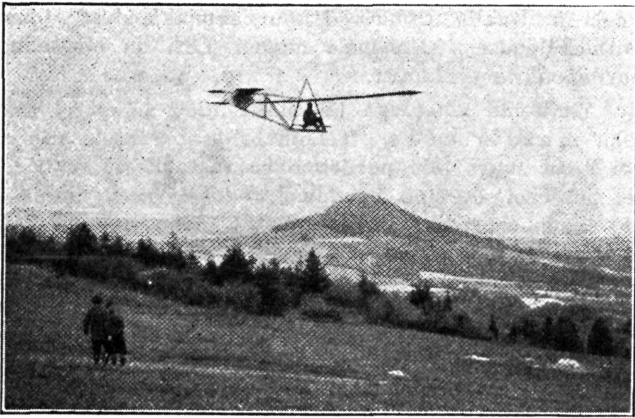
Ühe sõiduki peaomanduseks peab olema võimalus teda kasutada igal ajal enne ette kindlaks määratud sihtkohta jõudmiseks. Purilennuk aga ei võimalda seda. Tema kasutamist liiklemisvahendina takistab kolm põhjust. Esiteks on tarviline teatud kombinatsioon tingimusi maastiku ja ilmastiku suhtes, milline kombinatsioon ei ole leitav alati, igal pool ja igal ajal. Teiseks ei või purilennuk õhku tõusta teisiti kui tarviliste stardivahendite abil. Need stardivahendid on lahu-

tatud purilennukist; neid võib leida ainult purilennuväljadel. Ettevõetud hädamaandumise korral ei suuda purilennuk jätkata lendu oma jõul, kuigi ta muidu on täiesti korras ja maastik ning ilm soodus. Neile kahele takistusele lisandub veel see tõsiasi, et kuigi on võrdlemisi lihtne õppida ära purilennukiga liuglemine*) õhus, on täiuslike purilendurite arv väike isegi Saksamaal, kus purilennuliikumine on võtnud suuremaid proportsioone kui ühelgi teisel maal. Et saada väljapaistvaks purilenduriks, peab omama vastavad eeldused, sünnipärase „taibu“ kõigi atmosfääri saladuste suhtes. Ka väga head mootorlendurid ei ole alati head plaaneri juhid. Olukord on siin umbes samasugune nagu seda leiame meremeeste juures. Purjeka kapten on palju parem meremees kui mootorlaeva juht. Mootorita lennu juures on tarviline olla teadlik kõigi õhuvalla ohtude suhtes ja tunda kõik lendamise peensused, sest purilendur ei pea arvestama mitte ainult maastiku iseäraldusi, vaid ka iga liiki õhuvoole, nii termilisi kui ka pilvitusest põhjustatud.

Väite illustreerimiseks, et purilennukit ei saa lugeda liiklemisabinõuks, toome järgneva juhtumi, mis leidis aset juba ülalmainitud purilennu võistlusil Rhön'is. 27. juulil võistluste jury määras auhinna purilendurile, kes esimesena lendab Wasserkuppe'lt (võistlejate stardikoht) 5 kilomeetri kaugusel olevasse Milseburg'i. Ehk küll hulk lendureid startis lennuks selles suunas, ei jõudnud ükski neist sihile, vaid kõik olid sunnitud maanduma varem. Ka järgmisel päeval ei läinud kellelgi korda võita Milseburg'i auhinda. Alles 29. juulil õnnestus noorel purilenduril Hakenjos'il, tänu oma püsivusele, katta see lühike vahemaa edasi-tagasi. Seejuures aga saavutati samal ajavahemikul väga head tagajärjed nii kauguses kui ka kõrguses. 27. juulil üks lendur tõusis 1800 meetri kõrgusele ja lendas Wasserkuppe'lt Gotha'ni, milline vahemaa on 72 km. Isegi algajate grupist sooritas keegi Deutschmann plaaneril „Schlesien in Not“ 28 kilomeetri pikkuse lennu otsejoones. 28. juulil on 50-kilomeetriline lend paljudele lapsemärg — Hirth katab ühe jutiga 160 km.

Ülalloeteldud takistused purilennuki kasutamiseks sõidukina kaovad aga, kui me purilennukile monteerime nõrgajõulise mootori. Me saame niimoodi ökonoomse ja hädaohtu lennuki. Ökonoomse seepärast, et purilend kasutab ära teatud õhuvoolude seesmist energiat, mida muidu tuleks anda mootoril üksi. Hädaohtu seepärast, et hea purilennuki planeerimiskaugus on rohkem kui 20 korda suurem tema kõrgusest maapinnast, mis võimaldab mootoririkke korral kergemini leida sobivat kohta hädamaandumise läbiviimiseks. Julgeolek on suurendatud ka veel mitmel

*) Liuglend on kergeim purilennuviis.

Õppelennuk „Grunau 29“ liuglennul

teisel põhjusel, nagu näiteks väkese maandumiskiiruse tõttu. Ka siin võib tõmmata võrdlusjooni mereasjandusega: purilaevigi vabaneb tänu abimootorile osaliselt purjetamise keerdkülgedest. Seepärast on loogiline arvata, et mootoriga varustatud purilennuk tulevikus kujuneb välja lennuturismi põhialuseks. Sarnane segalennuk võiks tõusta lendu ka vaikse ilmaga ja kaua liuelda mootoririkke korral.

Vaatleme nüüd lähemalt võimalusi, mida pakub mootorita lend selle puhtal kujul. Teda võib kasutada ära tehnika ja teaduse teenimiseks, eelkoolina mootorlendurite ettevalmistusel, spordialana ja propaganda otstarbel õhuasjanduse idee heaks.

Purilend teaduse teenistuses. Mootorita lendu kasutatakse aeroloogilisteks ja meteoroloogilisteks uurimusteks. Purilennukil on võrreldes mootorlennukiga see paremus, et ta on vaba mootori ja propelleri segavast mõjust teda ümbritsevale õhukihile. Seetõttu on purilennukilt ette võetud mõõtmised ja uurimused täpsemad. Ta on tõeline lendav laboratoorium teatud katsetamiste ja aerodünaamilisel tunnelil saavutatud tulemuste kontrollimise tarbeks. Vastutasuks teadus mureseb andmeid purilennule sobivate maastike kergeks ülesleidmiseks, toimib uurimusi lennumasinat ja lendamise tehnika üle.

Purilend tehnika teenistuses on abiks konstruktoritele uute lennukitüüpide uurimisel ja uute ehitusviiside leidmisel. Näiteks saksa konstruktor Lippisch töötas oma sabata lennuki välja alles pärast katsetamist mitme sabata plaaneri kallal.

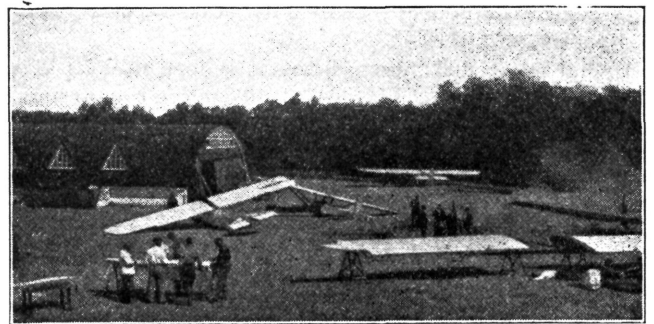
Purilennu ära kasutamine mootorlendurite ettevalmistamisel. Kuna juhtimisvahendite kasutamise viis on ühesugune nii mootorita kui ka mootoriga lennukite juures, siis osutub purilend heaks eelkooliks mootorlendurite väljaõpetamisel. Saksamaal on sel kombel enesele valmistanud ette sadu lendureid, kes ei ole riigile läinud maksma ühtki senti. Pealegi omandavad sarnaselt väljaõpetatud lendurid hea tundmise keskkonnast, milles neil tuleb tegutseda oma elukutse kohaselt, kuna purilend arendab kõrgemal määral lennumeelt ja õhuvalla tundmist. Wolf Hirth, kuulus saksa purilendur ja Grunau purilennukooli tehniline juhataja, soovib oma koge-

muste põhjal käia järgmist teed mootorlendurite koolitamisel. Alustada purilendamise äraõppimisega; jätkata õppimist kuni C liigi*) purilennukijuhi eksami tagajärjerikka sooritamiseni. Siitpeale tarvitada edasi kirjeldatud meetodi üleminekul purilennust mootorlennule. Kasutada eriliselt ehitatud ja tellikuga varustatud purilennukit, mis viiakse õhku maapinnal kiiresti edasilikuva auto poolt puksiiri võtmise teel. Sooritada sel kombel viis õhkutõusmist 100 meetri kõrgusele; maanduda liuglennus. Sama tüüpi lennukil, millel on samad lennuomadused, istekoht samal kohal nagu eelmiselgi purilennukil, mis aga on varustatud tõukava propelleriga mootoriga, tuleb lendurõpilasel teha 2—3 mootorita lendu tarvitades startimiseks veel edasi auto abi. Edaspidisteks lendudeks paneb ta aga juba käima mootori ja tõuseb õhku samal kombel nagu siis, kui ta veel laskis end vedada järel autost. Ainuke vahe purilennuga seisab selles, et olles jõudnud 100 meetri kõrgusele ta paneb mootori seisma, selle asemel, et haakida lahti terastrossi ots, mis ühendab purilennukit teda pukseeriva autoga. Ta laskub alla liueldes nagu ennemgi. Selle meetodi hea omadus seisab selles, et ta kasutab ära sarnasust purilennuki autostardi ja mootorlennuki stardi vahel; lennumasin peab aga olema tingimata varustatud tellikuga**).

Purilend kui sport. Mootorita lend on ülimal määral meeskondlik sport ja kui niisugune ta nõuab harrastajailt seltsimehelisust ja arenenud ühistunnet ning painutamist kõva distsipliini alla. Paariminutilise, esialgu isegi paarikümnesekundilise lennu eest tuleb teha tundide viisi tööd: hoolega teisi startida, oma käte jõuga plaaneri tema maandumiskohast viia tagasi stardipunkti, mis harilikult asub mäekünka otsas, sageli ka teha parandustöid purilennuki kallal. Kõik see nõuab purilendureilt eeskuju-

*) Purilenduri tunnistusi on nelja liiki: A, B, C, D. A liiki tunnistuse saamiseks on küllalt 30-sekundilisest lennust korrektna maandumisega. Et C liiki tunnistust saada, tuleb sooritada 5-minutiline lend, olles kestvalt stardikohast kõrgemal, ja maanduda korrektselt. Peale selle tuleb veel anda eksamiteoreetilisi aineid.

**) Purilennukitel puuduvad harilikult rattad; nende aset täidab lihtne suusk.

Elu Rossitten'i purilennukoolis. Esiplaaniil paranduse otstarbel lahtivõetud purilennuki osad. Tagaplaaniil ankaar ja tema ees õppemasinad

list ühism eelt; vastastikuse aitamiset ei ole mõeldav ühegi purilennugrupi edurikas tegevus. Isemeelsed, laisad ja teiste nahal sõita armastajad ei või siin leida sobivat pinda oma tegutsemisele. Purilendamine nõuab suurt enesedistsipliini, rahulikkust ja kiiret otsustamisvõimet. Juba ülalloeeldust selgub, et mootorita lend on väärikaimaid spordiharusid. Kuid ei pea ka unustama, et ta on rohkem kui „mängusport“, ta on teaduslik sport. Ses mõttes purilennuklubid lennukunsti õpetamise kõrval osutavad tähelepanu ka teaduslike ja tehniliste teadmiste levitamisele oma liikmete hulgas.

Tervikuna võetult purilennusport ei karasta ainult keha ja arenda enesevalitsemist nagu teisedki spordiharud, vaid ta teritab kõrgel määral vaimu, laiendab vaimset siimaringi ja õpetab tundma loodusjõude.

Olgu veel tähendatud, et ta on täiesti hädahutu sport. Kuigi „hädamaandumised“ on sagedaseks nähtuseks algajail, kannatab nende all harilikult ainult masin, kuna lendur ise pääseb vähimagi vigastusest. Kui ajalehed tõid mõne aja eest teateid õnnetus- ja surmajuhtumest, mis leidsid aset Rhön'is korraldatud purilennuvõistlusil, siis tuleb siin võtta arvesse, et need põhjustas rekordiliste saavutuste tagaajamine, kusjuures purilenduritel tuli võidelda äikese-tormiga ja pimesi lennata kõuepilvis ja välgunoolte keskel. Nagu ei ole hädahohtlik masin ei auto ega lennuk, kui neid mõistlikult käsitada, nii on niisama süütu ka purilennuk. Rekordi tagaajamine võib aga tuua õnnetusi ka kalaõngitsemisel ja kroketimängu juures. — Kuuldavasti on kavatsusi purilend võtta üles ka järgmiste olümpiamängude kavva.

Purilend kui propagandavahend õhuasjanduse idee kasuks. Kuna purilennusport on aineliselt kättesaadav kõigile, siis ta on parim abinõu noorsoo tegelikult kaasatõmbamiseks lennuasjanduse liikumisele. Liuglennu harrastamine on mõeldav igal lagedal väljal. Kuna seetõttu algajate õpperingide moodustamine on võimalik igal pool, siis peaks juba rahva paljas kokkupuutumine nende ringide liikmetega ja nende tegevuse pealtvaatamine suurelt aitama kaasa õhuasjanduse idee populariseerimiseks kõigis rahvakihtides. Ühegi albumi ega eriajakirja väljaandmine ei suuda ses mõttes nii palju ära teha kui paari lennumasina viimine rahva sekka, et inimesed võiksid näha oma silmaga ja katsuda oma käega üht tegelikku saavutist sellest liikumisest, millele tahetakse võita nende sümpaatiat.

Ülal on toodud lühike ülevaade sellest, milleks kõik võib kasutada mootorita lendu. Tegelikult suurriigid nagu Saksamaa, Ameerika, Prantsusmaa, Inglismaa,

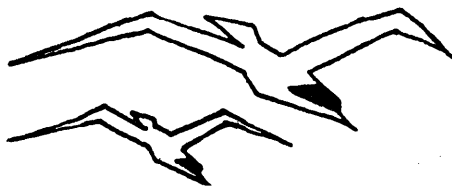
Poola ja Itaalia arendavad purilennuasjandust tema mitmekülguses. Ka meie naaber Läti on alustanud purilennukite ehitamist.

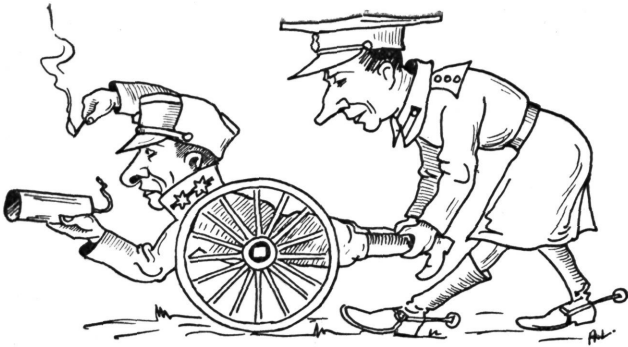
Vaatleme nüüd aga lähemalt, mida võiks sel alal teha meie oludes. Tehnikale ja teadusele me ei või loota suurt tulu purilennu harrastamisest sel lihtsel põhjusel, et meil puuduvad tõeliselt need tehnika- ja teaduseharud, mis tegelevad lennuasjandusega. Meil ei ehitata lennukuid, ja kuigi on kuulda mitmesuguseid kavatsusi selle olukorra muutmiseks, võib meil esialgu ainult tulla kaalumisele juba olemasolevate ja tunnustust leidnud välismaa tüüpide ehitus, milleks tulevad hankida vastavad litsentsid. Omapäraste tüüpide uurimiseks ja konstrueerimiseks puuduvad meil vastavad kaunis kulukad laboratooriumid. Ei tehta meil tegemist aerodünaamikaga ka Tartu ülikoolis — võrdluseks olgu öeldud, et Leedu ülikooli juures on olemas aerodünaamika professor.

Meie purilennuasjanduse poliitika sihtjooned peaksid seepärast piirduma mootorita lennu propageerimisega spordiharuna ja tema ärakasutamisega mootorlendurite ettevalmistusel ja õhuasjanduse idee levitamisel rahvahulkades. Kuidas tegelikult asuda purilennuasjanduse organiseerimisele, sellest teine kord.

Nagu juba eelpool rõhutatud, on purilennul suur tähtsus propagandavahendina. Ei tule alahinnata tema osa lennuasjanduse idee kodundajana rahvahulkades, kes muidu vaevalt tunneksid spontaanselt huvi sellele nende meelest meie oludes liigsele tehnikailma saavutisele. On aga kord inimeses tekitatud huvi või vähemalt uudishimu mõne asja vastu, siis on juba kergem veenda teda ka selle asja tähtsuses ja tarvilisuses.

Teatavasti maksab mootorlendurite väljaõpetus suuri summasid. Kevadel Tallinnas esmakordselt korraldatud eralennukursustel läks iga lenduri väljaõpetamine maksma 600 krooni. Seejuures sai kursustele mitmelt poolt veel igasuguseid soodustusi osaks, nagu prii ruumid teoreetiliste loengute pidamiseks, maksuta õppejõud jne. Tarvitades aga purilendu eelkoolina mootorlennule on võimalik siin saavutada suurt kokkuvõtet ja, nagu teada, õpetada välja sel teel kõrge-maklassilisi lendureid. Juba seepärast üksi tuleks ka riigil huvituda purilennuasjandusest. Välismaal on sellest saadud aru juba ammu: Saksamaa, Itaalia, Prantsusmaa ja teised toetavad purilendu kas otsekoheselt, toetuste andmise teel lennuühingule, või kaudselt, määrates preemiaid ja auhindu igasuguste saavutuste eest purilendamise alal.

Manöövri mürsumehed.

Hra kapten, teie kui ettevõtja poolt peaksid olema ka tikud.

**Suurim ja vanim savitööstus
TALLINNAS
J. OHA**

Õle tän. 27, telef. 435-96.
Korter Nõmmel, telef. 2-58.

Müün kõiksugu värvilisi ahjupotte oma- ja välismaa tööstusest.
Võtan enda peale teha kõiksugu potisepatöid täielise vastutusega.
Kõige paremad maksutingimused.

Kalma saun

V. Kalamaja 11-a. Telef. 440-71.

Saun on avatud kolm korda nädalas:
neljapäeval,
reedel ja
laupäeval.

Kassa avatud saunapäevadel kl. 11 homm. kuni kl. 11 õht. Saun on hügieeniliselt arsti järelevalvel. Saunas meesmasseerija. Maniküür, pediküür ja näomassaaž. Omnibusepeatus: Soo—Jakobsoni.

Märkus: Kaitseliitlasile hinnaalandus ainult igal neljapäeval ja kui saun on pühade tõttu suletud, siis järgm. saunapäeval.

ZENITH

täpseim kell.

Firma H. Markovitsch

Tallinn, Viru tän. 15, telef. 447-52.

Inglise kalevi- ja manufaktuuräri

Hermann Friedmann

(endine S. Paley)

Viru tän. 23, telef. 447-34.

Soovitab suures valikus kvaliteetkaupu õiglaste hindadega:

ülrikonna-, smokingi-, fraki-, püksi- ja palituriideid.
Daamidele: mantli-, kostüümi-, siid- ja villaseid kleidi- ja pesuriideid.

K./M.

JOH. TOPS

TALLINN, V. KARJA 5, TELEF. 444-74

**Paberikaubad ja
kirjutustarbed**

Müük igal arvul soodsate hindadega

Paber

Kartong Papp

Kirjutus-	Perõamenti-	igasuõune	pruun
Trüki-	Perõamiini-	valõe ja	valõe ja
Posti-	Pakkimis-	võrviline	hall
Joonistus-	Klants-		seina-
Album-	Krepp-		papp
Kaane-	j. n. e.		

Kõik kontori-, kantselei- ja kooli-
tarbed

Kiirust ja kokkusoitu

võib iga autoomanik, mootorratta ja autojuht saavutada vaid tarvitades

Eesti Kiviõli A/Ü

segamata kodumaa bensini

ESTOLIN on jõuküllane, ei sõesta ega tahma tsilindreid, annab aega maksimaalse surve ning kindlustab kiiruse ja mootori tööõhime.

ESTOLIN-bensiiniga sõideti 11. septembril mootorrattastega uued Eesti rekordid Raudalu maanteel ja 25. septembril hipodroomil oli jällegi

ESTOLIN-bensiin see, mis suuremat jõudu andes võitjad viis võidule.

Eesti Kiviõli A/Ü juhatus ja müügikeskus

Tallinnas. — Telef. 464-50 ja 463-05. — Vene tän. 7.

— Tehas: Kiviõli jaam, telefon 15 — Sonda. —

NARVA KALEVI MANUFAKTUUR

ENDINE PARUN A. L. STIEGLITZ'I

KALEVIVABRIK

ASUTATUD 1846. A. NARVAS.

Suurmüük ja ladu Tallinnas, Jaani tän. 11, tel. 446-36 ja 446-38.

Kauplus: Narvas, kalevivabriku juures, tel. 26. Avatud äripäevadel kl. 9—12 ja 14—17.

Valmistab kõrges headuses ja maitserikkais moodsais mustreis ja värvides puhtvillaseid meeste- ja naisterahva palitu- ja mantliriideid, ülikonnariideid, fraki- ja smokingiriideid, naister. kostüümiriideid, kaitsevaelaste ja kaitsekiitl. riideid, kooliõpilaste kalevit jne.

Kõik kangad kannavad vabrikumärki, mida ostmise juures tähele panna!

Iga tõsine isamaalane ostab ainult kodumaal valmistatud kaupa, vähendab seega tööpuudust ja hoiab ära valuuta kohutavat väljavoolu välismaale.